

Tretja številka // poljudni članek: Koconoge kure // ornitološki potopis: Za sovami na Finsko // mi za ptice in naravo: Ni človek tisti, zaradi katerega obstaja ta svet // bogastvo vrtov: Pticam prijazne nasaditve // skupaj rastemo: Zakaj je iztrebek ptic vijoličast // prek meja: Prijeten dan v naravnem rezervatu ob jezeru Virelles v Belgiji // portret: Kobilar, vuga ...

Svet ptic: 03,'07

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 13, številka 03, september 2007 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 13, številka 03, september 2007//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran:

<http://hinet.si/dopps/projekti/svetptic/>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia[®]), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia[®]), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps-drustvo.si, www.ptice.org

glavna urednica: Urša Koce

e-pošta: ursa.koce@dopps-drustvo.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Tanja Šumrada, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec, Eva Vukelič

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Primer d.o.o.

fotoliti: Fotolito Dolenc d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo financirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d. in Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: ursa.koce@dopps-drustvo.si

Za objavo oglasov pokličite na društven telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Damijan Denac

podpredsednik: dr. Al Vrezec

upravni odbor: Dejan Bordjan, Dare Fekonja, Jernej Figelj, Andrej Figelj, Leon Kebe, Žiga Iztok Remeč, Aljaž Rijavec, Jakob Smole, Rudolf Tekavčič, Aleš Tomažič

nadzorni odbor: dr. Tatjana Čelik, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar (predsednik)

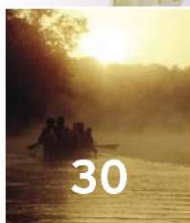
direktor: Andrej Medved

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: V jutranjem gozdu se divji petelin (*Tetrao urogallus*) oglasi prvi. Čas tik pred svitom je zato trenutek, ko bomo njegov tihi napjev najlažje slišali. foto: Tomaž Mihelič.

4

Ptice naših krajev

//ureja Al Vrezec

6

Koconoge kure

//Tomaž Mihelič

10

Za sovami na Finsko

//Al Vrezec

14

Mateja Skočir, dobitnica Aviane 2006: »Ni človek tisti, zaradi katerega obstaja ta svet«

//Marjana Ahačič

16

Kako smo letos opazovali znanilke pomladi

//Eva Vukelič

18

Koščeva učna pot na lškem morostu

//Eva Vukelič

20

Pticam prijazne nasaditve

//Ivan Esenko

22

Zakaj je iztrebek ptic vijoličast

//Barbara Vidmar

23

Program DOPPS za oktober - december 2007

27

Prsti, prstki ... ptice

//Barbara Vidmar

28

Skrivnost barjanske vrbe: gnezdo male uharice

//Mateja Gabrovšek

30

Prijeten dan v naravnem rezervatu ob jezeru

Virelles v Belgiji

//Roland de Schaetzen, Natagora

32

Kobilar, vuğa ...

//Dušan Klenovšek, Branko Brečko

34

Tabor mladih ornitologov Rakov Škocjan 2007

//uredila Tanja Šumrada

36

Spoznavanje ptic na malo drugačen način

//Alen Ploj

38

Radensko polje

//Marjan Trobec in Tomaž Mihelič

44

Obročkanje

//Sava Osole

46

Novice

glavni sponzor DOPPS

Ptice. Drevesa. Nebo. Gozdovi. Polja. Vse te besede imajo skupen pomen za to, kar nas obdaja ... in vse to lahko opišemo z eno samo besedo - NARAVA. Tako domače se nam zdi vse to, pa vendar tako tuje. Se sploh zavedamo okolice, v kateri živimo? Jo znamo spoštovati? Nekateri bi brez obotavljanja na vprašanje odgovorili pritrdilno. Kaj pa drugi?

Velikokrat ko se sprehajam, opazujem ljudi okoli sebe. Nekateri se vedejo, kot da bi bil ves svet samo njihov. Veliko jih je, ki ne znajo nikamor več brez avtomobila. Še najraje bi parkirali kar pred vhodnimi vrati, da jim ne bi bilo treba preveč hoditi. Najbolj me razjezi, ko vidim zelenice, ki so jih uničile gume avtomobilov, motorjev ali koles. Pri nas v Ljubljani so si domislili, da bi s postavljanjem količkov ljudem preprečili parkiranje na zelenicah ... in seveda nič lažjega, nekateri ljudje so količke izruvali in po stari navadi tam spet parkirali.

Podobno je tudi glede smeti. Predvsem ponoči, ko se mladi zbirajo v okolici Ljubljane, pustijo za seboj pravo smetišče. Vsepovsod ležijo cigaretni ogorki, pločevinke piva in drugih pijač. In če bi zjutraj hotel na sprehod, da bi se naužil »svežega« zrak (če je to v Ljubljani sploh še mogoče), bi te ob pogledu na vso to goro smeti hitro minilo.

Ampak, da ne bom pisala samo o negativnih stvareh ... Pozitivno presenečena sem bila, ko sem med pogovori z nekaterimi sovrstniki izvedela, kako skrbno doma ločujejo smeti (papir, embalažo, plastiko, steklo ...) in jih dajejo v zaboje za reciklažo. Mislim, da je najpomembnejši faktor domača vzgoja. So nekatere stvari, katerih te v šoli ne morejo naučiti. Če doma vidiš, da imajo starši malomaren odnos do narave, bo takšen tudi tvoj. Brez nekega dobrega zgleda ne boš znal ločiti, kaj je prav in kaj ni.

Maja Slak, gimnazijka

» Zato se mi je zdelo še toliko bolj zanimivo, ko smo se z družino včlanili v DOPPS. Tukaj imajo vsi radi naravo, so preprosti, brez obotavljanja radi svoje znanje delijo z drugimi. Na izletih in predavanjih ne izvemo samo stvari o pticah, marveč o vsem, kar je povezano z naravo. Tako pridobimo tudi veliko znanja, pomembnega za življenje. Na ornitoloških taborih se učimo zbirati podatke iz okolja in jih predstaviti pred javnostjo. Pri tem nam pomagajo izkušenejši ornitologi, ki so nam lahko dober vzor. Tisti teden preživimo brez gledanja televizije in računalnikov, kar je v današnjem času že prava redkost. Pa nam ni niti malo dolgčas. Mislim, da bi moral takšno izkušnjo doživeti vsak.

Nikoli ne veš, kdaj ti lahko vse doživeto pride tudi kasneje. Pridobljeno znanje je mogoče izkoristiti na mnogih področjih. Kdor ima rad naravo in ga to področje veseli, se bo mogoče odločil za študij biologije ali kakšne druge naravoslovne vede. Zase lahko rečem, da mi je do zdaj še vse koristilo, saj hodim na naravoslovno gimnazijo.

Pa četudi ne izberemo ravno takšnega poklica. S svojim zgledom in znanjem lahko pomagamo naslednjim rodovom. Kdo drug, če ne mi, bo našim otrokom približal naravo in jim razkazal ta svet, poln skrivnosti, ki ga mnogi zdaj zaradi odtujevanja in uničevanja sploh več ne poznajo. Največja napaka je, ker ljudje mislimo, da smo najpametnejši in da imamo pravico odločati o vsem. Za življenje drugih živih bitij nam ni mar. Vendar je narava dovolj močna, da se nam postavi po robu, in posledice lahko vidimo že danes. Pomembno se je naučiti, kako živeti v sožitju z okolico. Naj bo narava naša prijateljica, ne pa sovražnica. Do tja nas čaka še dolga pot ... Skupaj se moramo truditi popraviti napake in obrniti svet na bolje! Če bomo dovolj vztrajni in ozaveščeni, nam bo to tudi uspelo!

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: al.vrezec@nib.si

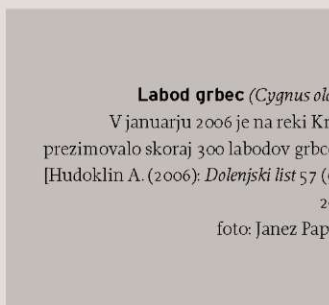
Pritlikavi kormoran (*Phalacrocorax pygmeus*)

Vrsta postaja pozimi na reki Dravi iz leta v leto številnejša, saj je v letu 2006 tu prezimovalo kar 56 osebkov [Božič L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 159-169].
foto: Davorin Tome

Bela štoklja (*Ciconia ciconia*)

Na Dolenjskem so se v letu 2007 prve pojavile že konec februarju, in sicer v Dobravi pri Škočjanu med Krko in Krakovskim gozdom [Klenovšek D. (2007): *Dolenjski list* 29.03.2007: 20].
foto: Janez Papež

Labod grbec (*Cygnus olor*)

V januarju 2006 je na reki Krki prezimovalo skoraj 300 labodov grbcev [Hudoklin A. (2006): *Dolenjski list* 57 (9): 20].
foto: Janez Papež

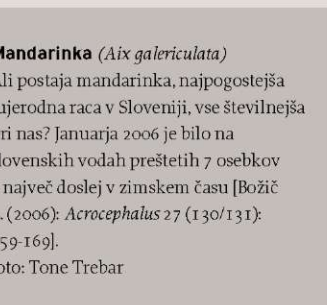
Čilska žvižgavka (*Anas sibilatrix*)

Tujerodna vrsta rase je bila opazovana v opuščnem glinokopu pri Volčji dragi v januarju 2006 [Božič L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 159-169].
foto: Marko Gregorič

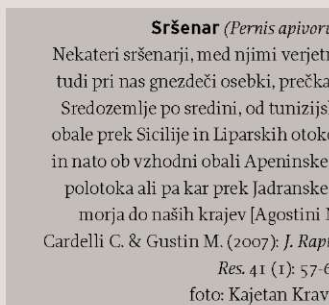
Mandarinka (*Aix galericulata*)

Ali postaja mandarinka, najpogostejša tujerodna rasa v Sloveniji, vse številnejša pri nas? Januarja 2006 je bilo na slovenskih vodah prešteto 7 osebkov – največ doslej v zimskem času [Božič L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 159-169].
foto: Tone Trebar

Srednji žagar (*Mergus serrator*)

Med januarskim štetjem (IWC) 2006 je bilo prešteto kar 129 osebkov, in sicer zgolj ob morski obali, kar je največje doslej znano število. Podobno je bilo z velikim žagarjem – 432 osebkov, le da so se ti zadrževali le v notranjosti Slovenije [Božič L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 159-169].
foto: Janus Verkerk / Saxifraga

Sršenar (*Falco tinnunculus*)

Nekateri sršenarji, med njimi verjetno tudi pri nas gnezdeči osebki, prečkajo Sredozemlje po sredini, od tunizijske obale prek Sicilije in Liparskih otokov in nato ob vzhodni obali Apeninskega polotoka ali pa kar prek Jadranskega morja do naših krajev [Agostini N., Cardelli C. & Gustin M. (2007): *J. Raptor Res.* 41 (1): 57-61]
foto: Kajetan Kravos

Belorepec (*Haliaeetus albicilla*)

Izjemno redek gost na ribnikih v Dragi pri Igu, ki se je tod zadrževal novembra 2006, in sicer prvoletni mladič [Sovinc A. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 174].
foto: Ian McCarthy / rspb-images.com

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

V 82 želodcih divjega petelina v zbirki iz leta 1932 so bili najdeni najrazličnejši materiali, ki pomagajo ptici pri prebavi hrane, od kremenčevega peska do železnih žebličkov in svinčenih šiber [Božič I.A. (2005): *Lovec* 88 (6): 309-310]
foto: Janez Papež

Veliki škurh (*Numenius arquata*)

Na zadrževalniku Medvedce je vrsta dokaj številna na poletno-jesenski selitvi, ki se začne konec junija in konča v začetku novembra, redko pa posamezne ptice na območju tudi prezimijo [Bordjan D. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 131-137].
foto: Davorin Tome

Mali prodnik (*Calidris minuta*)

V Sečoveljskih solinah je januarja 2006 prezimovalo 10 osebkov, največ doslej v zimskem času [Božič L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 159-169].
foto: Tone Trebar

Kričava čigra (*Sterna sandvicensis*)

V januarju 2006 je bilo ob slovenski Obali naštetih kar 46 osebkov, kar je največje doslej znano zimsko število pri nas, glede na prejšnja leta pa so bili na Obali številni tudi črnoglavi galebi [Božič L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 159-169].
foto: Kajetan Kravos

Veliki skovik (*Otus scops*)

Par si je leta 2006 za gnezdišče izbral prostor pod streho stranišča v počitniškem naselju in je v juliju redno prinašal hrano na gnezdo med 21.30 in 4.00 uro [Kozinc B. (2006): *Lovec* 89 (10): 501-502].
foto: Ivan Esenko

Lesna sova (*Strix aluco*)

Na Kozjanskem so glavni plen mali sesalci (okoli 50%), po številu rumenogrla miš, po biomasi pa polh, vendar pa slabih 40% plena sestavljajo velike žuželke, med njimi zlasti kobilice in hrošči [Kuhar B., Kalan G. & Janžekovič F. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 147-154].
foto: Milan Cerar

Koconogi čuk (*Aegolius funereus*)

Okvirni izhodiščni kriteriji Nature 2000 za upravljanje z ilirskimi bukovinami gozdovi so bili predstavljeni za tri gozdne sove, kozačo, malega skovika in koconogega čuka, in za slednjega predvidevajo mešan ali iglast gozd z vsaj 20% debeljaka in tremi drevesi z duplom na 100 ha [Perušek M. (2006): *Gozdarski vestnik* 64 (3): 160-167].
foto: Ivan Esenko

Mala uharica (*Asio otus*)

Na Ljubljanskem barju je bilo močno agresivno vedenje ob gnezdu ugotovljeno v 22% obiskov in šibko agresivno vedenje v 17% obiskov, agresivnost odraslih sov pa je naraščala s starostjo mladičev [Tome D. (2007): *J. Raptor Res.* 41 (2): 170-173].
foto: Branko Brečko

Močvirska uharica (*Asio flammeus*)

Ponovno je bil osebek opažen na Cerknjskem jezeru v času jesenske selitve oktobra 2006 [Brinke T. & Viktora L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 174].
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

Mali detel (*Dendrocopos minor*)

Nekatere vrste so specializirane na določeno drevesno sestavo v gozdovih. V SPA Kočevsko-Kolpa so to zlasti mali in srednji detel ter mali muhar, medtem ko je pri drugih še bolj pomembna količina odmrlega lesa v gozdu, npr. pri belohrbtem in triprstem detlu [Perušek M. (2006): *Gozdarski vestnik* 64 (3): 160-167].
foto: Gabriella Motta

Rjava cipa (*Anthus campestris*)

Redka gostja je bila v SV Sloveniji vnovič opažena maja 2006 pri Hajdini [Kerček M. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 174].
foto: Mark Zekhuis / Saxifraga

Povodni kos (*Cinclus cinclus*)

Do sedaj največje število povodnih kosov, 193, je bilo v Sloveniji preštetu med januarskim štetjem (IWC) leta 2006, največ ob Zgornji Savi in Soči [Božič L. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 159-169].
foto: Janez Papež

Robidna trstnica (*Acrocephalus dumetorum*)

Redka vrsta v Sloveniji se je spet ujela v mrežo konec avgusta 2005 v vrbišču pri Ptujju [Bračko F. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 174-175].
foto: Peter Dam

Siva vrana (*Corvus cornix*)

Pri Starošincih na Dravskem polju je aprila 2006 siva vrana nekaj sekund z žice visela z glavo navzdol kot netopir, kar naj bi bilo povezano s plašenjem drugih ptic ali pa povsem za lastno zadovoljstvo [Kerček M. (2006): *Acrocephalus* 27 (130/131): 175].
foto: Kajetan Kravos

1

1: Kljub monogamni vezi je pri paru belk vedno veliko dvorjenja in izkazovanja pozornosti.
foto: Tomaž Mihelič

Povsem napačno predstavo bi si lahko ustvarili, če bi o družini ptic, ki resda spadajo med kure, skleпали po domačih kokoših. S svojimi prilagoditvami na življenje v mrazu, sposobnostjo letenja, skrivanja, repertoarjem oglašanja in čuječnostjo namreč povsem prekašajo dvoriščno perjad. In če bomo ekstremne lastnosti ptic hoteli ponazoriti z najbolj tipičnimi predstavniki, se bodo na seznamu zelo hitro znašle prav vse v Sloveniji živeče koconoge kure. Družina koconogih kur pa je vendarle skupina samo navidezno podobnih vrst. Če jih pogledamo pobliže, nas presenetijo s svojo neverjetno različnostjo.

KOCONOGE KURE

//Tomaž Mihelič

Če govorimo o kurah (Galliformes) na splošno, nikakor ne moremo mimo čokate, zaobljene postave, kratkega, ukrivljenega kljuna in močnih nog. Te ptice večino časa preživijo na tleh, dobro tečejo in bliskovito vzletijo, a letijo le na kratke razdalje. Za velik del vrst je značilen spolni dimorfizem, pri katerem so samci večji in bolj živih barv, samice pa umirjenih, varovalnih barv, s pomočjo katerih lahko neopazno gnezdiijo na tleh.

Koconoge kure – družina ali poddružina?

Nekaterim sistematikom zato ne gre v račun, da tako majhna skupina vrst, ki jo na pogled le s težavo razlikujemo od poljskih kur (Phasianidae), tvori samostojno družino. Sedemnajst vrst si je ta položaj utrdilo z nizom morfoloških, fizioloških in vedenjskih posebnosti, ki izvirajo v glavnem iz prilagoditev na življenje v hladnem okolju. Najočitnejši znak je seveda njihova dobra operjenost, ki pri večini vrst tvori kar petino telesne teže. Koconoge kure imajo v nasprotju z drugimi kurami (Galliformes) operjene tudi noge (krak) in nosnice, puh za izolacijo telesa, ki ga v celem redu kur ni prav veliko, pa nadomeščajo z zelo dobro razvito puhasto notranjo kosmačo krovne perja in velikim puhastim pereščkom. V kosmači zimskega perja vrst, ki poseljujejo najbolj mrzla območja, bomo našli celo z zrakom napolnjene prostorčke, ki ptico dodatno toplotno izolirajo.

Koconoge kure so izjema tudi s svojim načinom prehranjevanja. Ptice v splošnem zaradi svojega hitrega metabolizma in omejitve s težo vedno iščejo energetsko zelo bogato hrano, zato ni čudno, da se večinoma hranijo z živalsko hrano ali semeni. Koconoge kure pa lahko večino leta preživijo zgolj z objedanjem listov, iglic in popja, hrano, ki je polna vlaknin in energetsko zelo siromašna. Razlog za to so njihova zelo dobro razvita prebavila, predvsem slepo črevo, ki je lahko do skoraj trikrat daljše kot pri sorodnih jerebicah in se v zimskem času še dodatno poveča. Bakterijska fermentacija, ki poteka v slepiču, je tudi pomemben dodaten vir toplote, ki se ustvarja v telesu.

V Sloveniji živijo 4 vrste koconogih kur. Prav vse so najpogostejše na višjih legah, na območjih, ki so po temperaturnih in posledično tudi vegetacijskih razmerah podobna območjem na skrajnem severu.

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

Ptič, ki me je v življenju najbolj prestrašil, je bil seveda divji petelin. Kljub svoji velikosti so samci odlični

skrivači, in če si predstavljate, da vam nekaj 5 kilogramov težkega in črnega bliskovito in seveda zelo hrupno zleti izpod noge, najbrž razumete, zakaj sem se po dogodku usedel in pošteno nadihal. Takšno je tudi najbolj tipično naključno srečanje z vrsto. Manj stresno je seveda, če splašimo samico, saj je pol manjša. Pri samcih težav z določevanjem ne bo, saj pri nas ni drugih črnih ali temno rjavih ptic v velikosti purana. Določitev samice pa je občutno težavnejša. Rjavo, grahasto ptico hitro lahko zamenjamo z ruševko (*Tetrao tetrix*). Samica divjega petelina je večja (velikost domače kokoši »štajerke«), ima bolj zaokrožen rep, manj beline v perutih in več oranžne barve v repu in na prsih. Razširjenost obeh vrst se pri nas delno prekriva. Za razlikovanje belke bodimo pozorni na popolnoma bele peruti, za gozdnega jereba pa na siv rep s črno obrobo.

Divji petelin je najštevilčnejši v alpskih gozdovih med 1000 in 1500 m nadmorske višine, kjer med redkimi planšarijami najdemo zares stare gozdove. Najbolj mu ustrezajo odrasli mešani ali iglasti gozdovi, ki so tu in tam dovolj presvetljeni za uspevanje jagodičja, predvsem borovnic, brusnic in malin, zato je razumljivo, da jih največ živi na Koroškem (okolica Smrekovca, Pece in Olševe) in Gorenjskem (Pokljuka z Bohinjskimi planinami, Jelovica in Mežakla), našli pa ga bomo tudi na Pohorju in Košenjaku, Škofjeloškem hribovju, na Snežniku in v kočevskih gozdovih. Povsod seveda v višjih legah.

Divji petelin je zelo tiha vrsta. Njegovo oglašanje je vezano predvsem na čas parjenja, sicer pa ga tudi v mirnem vremenu ne bomo slišali dlje kot 200 metrov. Vendar ima vrsta razpon glasu tudi v nam neslišno območje nizkih frekvenc (infrazvok). Ta zvok se po prostoru zelo dobro širi in z njegovo pomočjo verjetno lahko divji petelini komunicirajo na bistveno daljše razdalje, kot si predstavljamo. Je tudi nelogično, da bi bila vrsta, ki se v času parjenja zbira na rastiščih, na katere gravitirajo osebki iz nekaj kilometrskega pasu, tako tiha. Celoten potek parjenja in vzreje mladičev je zelo podoben tudi pri ruševcu, zato si ga bomo ogledali kar pri njem.

Ruševac (*Tetrao tetrix*)

Če za vse gozdne kure velja, da živijo zelo prikrito življenje, sta ruševac in divji petelin v času parjenja zaradi svojega poligamnega načina parjenja veliko bolj opazna. Na rastiščih se aprila začenjajo zbirati samci, kjer s svojim oglašanjem privabljajo druge samce in kokoši. V tem času bomo z gozdne meje pogosto slišali gruljenje. Če bo na rastišču veliko

2

3

4

2: Medvrstni križanec, slikan v Bohinju. Črni ruševčev kljun je v neobičajni kombinaciji z zaokroženo repno pahljačo divjega petelina. foto: Tomaž Mihelič

3: Na odtisu notranjega prsta (desni) lahko opazimo dvojni rob, ki je nastal zaradi roževinastih resic, ki značilno obdajajo prste. Z njimi si koconoge kure pomagajo pri plezanju po drevju. foto: Tomaž Mihelič

4: Operjene nosnice jasno nakazujejo pripadnost ruševke. Vse samice koco-nogih kur so tudi varovalnih barv in z več rjavimi toni pri vrstah s podobnimi samci (belka, gozdni jereb). foto: Tomaž Mihelič

samcev (redko jih je več kot ro), si bodo merili moči v mnogih pretepih. Znak agresije in teritorialnosti na rastišču je tudi samčevo pihanje. Gre za močan in oster zvok, katerega jakost pa zelo hitro pojenja, tako da ga slišimo samo na nekaj 100 metrov. V nasprotju se nežen, nizek zvok gruljenja sliši na izjemne razdalje, tako da ga v izrednih razmerah slišimo do 5 kilometrov daleč. Največja zanimivost pa je v tem, da nas bo v bližini ruševca od jakosti pihanja kar streslo, gruljenje pa bomo komaj slišali. Če povežemo fizikalne zakonitosti zvoka z njegovim namenom, se nam razkrije izjemna dovršenost komunikacije. Gruljenje, ki je namenjeno »osvajanju« kokošk, se sliši izjemno daleč in je od blizu še nežnejše, nasprotno pa je pihanje, ki razburi samčke, zelo agresivno, a ga je moč slišati samo na blizu. Osnovni moto komunikacije petelinčkov je torej čim več samičk in čim manj tekmecev.

Na rastišču se samci porazdelijo po svoji moči. Najmočnejši petelin je vedno v centru rastišča in ta bo v maju oplodil tudi večino kokošk. Gene v naslednjo generacijo prenaša torej najmočnejši, najbolj vitalen osebek.

Po oploditvi se vez med samci in samicami za eno leto prekine. Za samce se s pozno pomladjo konča obdobje socialnega življenja, samice pa začnejo valiti. Na teh skopljejo plitvo globelico, kamor izležejo 6-11 rjavo grahastih jajc. Kritje je predvsem njihova varovalna barva. Kebčki, kakor pravimo majhnim mladičkom, pa ostanejo skupaj z mamo v kiti do jeseni.

Belka (*Lagopus mutus*)

Največkrat bomo kite opazili pri belki, saj le ta živi v golem svetu slovenskega visokogorja. Največ možnosti za opazovanje belk bomo imeli v Alpah na višini okrog 2000 metrov. Na življenje brez kritja je belka odlično prilagojena, saj je prava mojstrica maskiranja. Poleti jo varuje sivo-rjavo grahasto perje, ki jo dobro prikriva tako na skalovju kot traviščih. Pozimi pa postane snežno bela. Belki se uspe prebarvati s pomočjo tretje, jesenske golitve, ki je pri nas lastna samo tej vrsti. S pomočjo te golitve se je celotnemu rodu belk (*Lagopus*) posrečilo prilagoditi na ekstremne razmere severa in visokogorja. Spremeni pa se ne samo barva. Z močnejšim perjem na nogah se površina stopal izjemno poveča, kar posledično zmanjšuje udiranje v sneg. Primerjalno enaka površina stopala pri belki nosi dvakrat manjšo težo kot pri sodobni poljski jerebici (*Perdix perdix*). Tudi kremplji so pozimi pri belki skoraj podvojene velikosti. Belka se sicer goli glede na temperature okolja, kljub temu pa se njena barva nujno ne ujema z barvo okolja. To se zgodi največkrat v toplih zimah z zapoznelim snegom. V takšnih primerih kopnih zim se belke zatečejo na predele z belim skalovjem ali v kotanje, kjer leži slana ali ivje. Barvna usklajenost je torej pomembnejša od dostopnosti hrane. Seveda pa je prikrivanje samo en način obrambe pred nevarnostjo. Če belka spozna, da je bila odkrita, lahko bliskovito odleti. Je zelo hitra in odlična letalka, ki brez težav preleti široke alpske doline. Še ena lastnost, ki je ne bi nikoli pripisali kokošim.

5

6

7

8

Gozdni jereb (*Bonasa bonasia*)

Če smo s pomočjo lastnosti vsake od koconogih kur opisali kakšno njihovo skupno značilnost, pa jih ima gozdni jereb na zalogi še nekaj. Tudi on je mojster prikrivanja, kar je razlog, da je neredko na listi neopaženih ptic prenekaterega ornitologa. V nasprotju z drugimi koconogimi kurami vse leto preživi na zelo majhnem, komaj nekaj 100-metrskem območju, v katerem verjetno pozna vsak kotiček. Če bomo hodili po poti, bomo lahko stopili samo kak korak od njega, pa se ne bo splašil. Zanašal se bo na svojo varovalno barvo in verjetno na izkušnje, da nas bo pot peljala mimo.

Gozdni jereb je, podobno kot belka, monogamen. Pri njem torej ne bomo zasledili rastišč. Parčki bodo v gnezditvenem obdobju dokaj enakomerno razporejeni po območju. Pri jerebu je monogamnost najočitnejša, saj parčki ostanejo skupaj prek celega leta. Pri belkah pa se vez ponavlja čez zimo razdre in se spomladi ponovno vzpostavi, vendar ne nujno v isti kombinaciji. In ker se samčkom ni treba šopiriti na rastiščih, so tako kot samičke odeti v varovalne barve. Vrsto bomo zato še največkrat slišali. Pri določevanju pa ne imejmo predsodkov. Ne bojmo se tankega in visokega piskanja, ki nas spominja na majhno ptico pevko, pripisati kuri. Vrsta je dokaj splošno razširjena po vsej gorati in hriboviti Sloveniji, za srečanje z njo, kot tudi z drugimi opisanimi vrstami, pa se bo najbolje odpraviti v alpski svet. In ne odlašajte, saj imajo te vrste žal še eno skupno lastnost. Naša srečanja z njimi postajajo vse redkejša. ●

KURJI SLOVARČEK - pogosti izrazi, uporabljeni v kontekstu koconogih kur

- **cigare:** značilni podolgovati iztrebki divjega petelina
- **gred:** veja, na katero zvečer na rastišču prileti in poje divji petelin
- **jerebka:** samica gozdnega jereba
- **kebček:** puhast kurji mladič, natančneje begavec ali sledilec
- **kita:** skupina kur, navadno v družinski zvezi (kokoš s kebčki)
- **klepanje:** značilen del oglašanja divjega petelina (kitica je sestavljena iz naslednjih delov: klepanje, drobljenje, glavni udarec in brušenje)
- **krivci:** zunanja, ukrivljena peresa samca ruševca
- **pretepač:** osrednji petelin na rastišču
- **rastišče:** tradicionalno mesto, kjer se zbirajo ruševci ali divji petelini med parjenjem
- **rastitev:** parjenje
- **roža:** rdeča, kožna guba nad očesom

5: Samci koconogih kur na nogah nimajo ostrog, zato so v pretepu odločilni udarci s perutmi.
foto: Tomaž Mihelič

6: Samico belke pozimi lahko določimo samo zato, ker nima črne povezave med kljunom in očesom.
foto: Tomaž Mihelič

7: Petelinček gozdnega jereba ima v nasprotju s kokoško črn podbradek. Na fotografiji v značilni drži pri iskanju tekme.
foto: Tomaž Mihelič

8: Pojav »norih« petelinov je hormonska motnja, ki pri nas vse pogosteje prizadeva divje peteline. Ti osebkii so neboječi, a žal tudi kratkoživii.
foto: Tomaž Mihelič

Za sovami na Finsko

//Al Vrezec

Površina: 338.145 km²

Št. prebivalcev: 5,2 milijona

Najvišji vrh: Halti (1328 m)

Št. jezer: več kot 60.000

Št. vrst ptic: 450 opaženih vrst, 240 gnezdiljk

Št. območij za ptice: 96 IBA

Zanimive vrste ptic: rdečegrli slapnik (*Gavia stellata*), polarni slapnik (*Gavia arctica*), bobnarica (*Botaurus stellaris*), labod pevec (*Cygnus cygnus*), zvonec (*Bucephala clangula*), veliki žagar (*Mergus merganser*), mali žagar (*Mergellus albellus*), ribji orel (*Pandion haliaetus*), divji petelin (*Tetrao urogallus*), ruševac (*Tetrao tetrix*), gozdni jereb (*Bonasa bonasia*), žerjav (*Grus grus*), sloka (*Scolopax rusticola*), kozica (*Gallinago gallinago*), veliki škurh (*Numenius arquata*), velika uharica (*Bubo bubo*), snežna sova (*Bubo scandiacus*), skobčja sova (*Surnia ulula*), mali skovik (*Glaucidium passerinum*), lesna sova (*Strix aluco*), kozača (*Strix uralensis*), bradata sova (*Strix nebulosa*), mala uharica (*Asio otus*), močvirna uharica (*Asio flammeus*), koonogi čuk (*Aegolius funereus*), pegam (*Bombycilla garrulus*), vinski droz (*Turdus iliacus*), brinovka (*Turdus pilaris*), brezovček (*Carduelis flammea*), veliki krivokljun (*Loxia pytyopsittacus*)

Neavtohtone vrste ptic: kanadska gos (*Branta canadensis*), mandarinka (*Aix galericulata*), belolična trdorepka (*Oxyura jamaicensis*), fazan (*Phasianus colchicus*)

Dežele najdb obročkanih ptic: 94 % iz Evrope, 4,6 % iz Afrike in posebne najdbe iz Avstralije (navadna čigra *Sterna hirundo*), Tasmanije (navadna in polarna čigra *Sterna paradisea*), Kokosovi otoki v Indijskem oceanu (rjavi galeb *Larus fuscus*), Tajska (vrbbi strnad *Emberiza aureola*), Kitajska (brezovček *Carduelis flammea*), Brazilija (bodičasta govnačka *Stercorarius parasiticus*), Trinidad (navadna in polarna čigra), ZDA (rečni galeb *Larus ridibundus*), Kanada (togotnik *Philomachus pugnax*)

Zanimive živali: los (*Alces alces*), severni jelen ali karibu (*Rangifer tarandus*), rakunasti pes (*Nyctereutes procyonoides*), evropska poletuša (*Pteromys volans*), sibirski voluharica (*Microtus oeconomus*), skandinavski leming (*Lemmus lemmus*), gozdni leming (*Myopus schisticolor*), sladkovodni kolobarjasti tjulenj (*Phoca hispida saimensis*), rosomah (*Gulo gulo*), ozimica (*Coregonus larvaretus*), atlantski losos (*Salmo salar*), ploščič (*Abramis brama*), ščuka (*Esox lucius*), menek (*Lota lota*)

Mnogokrat se vprašam, po kaj rinemo v tuje kraje. Vzgibi so različni, četudi imamo v mislih zgolj ptice in naravo. Najpogostejši motiv je iskanje še nevidenega v ptičjem svetu in povsem turistični obisk tuje dežele. Tu in tam pa je motiv drugačen, denimo raziskovalno obarvan, ko nas ne zanima zgolj opazovanje ptic, pač pa predvsem njihovo preučevanje. Ob tem pa je včasih bolj kot s pticami pomembno srečanje z ljudmi, tujimi ornitologi in strokovnjaki. Če se človek ukvarja s sovami, je med evropskimi deželami gotovo Finska tista, ki jo je treba obiskati že zavoljo osebne strokovne rasti in plemenitenja znanja.

7

Nemalo svetovno priznanih znanstvenikov in strokovnjakov za sove je doma prav s Finske. Novodobni evropski sovolog prav gotovo ne more mimo monografije o sovah Evrope, dela Heimo Mikkole, ki se je nekdaj v svojem raziskovalnem delu posvečal bradati sovi (*Strix nebulosa*). Po kopici odmevnih del o koconogem čuku (*Aegolius funereus*) je poznan Erkki Korpimäki, ki je skupaj s kolegom Harrijem Hakkarainenom z nekaj deli bistveno prispeval k poznavanju ekologije sov v svetovni ornitološki znanosti. Študije prehrane sov so zaznamovale delo Seppo Sulkave. Posebno poglavje pa je ekologija kozače (*Strix uralensis*). Danes se z njo na Univerzi v Helsinkih podrobneje ukvarja Hannu Pietiäinen s sodelavci in nadaljuje delo nestorja raziskav sov na Finskem Perttija Saurole, še vedno zelo aktivnega in plodovitega raziskovalca kozače, ki mu je vsaj v ornitološki srenji prinesla svetovno slavo. Prav k njemu me je spomladi 2004 gnala pot na južno Finsko.

Z juga na sever

Človek, ki je vajan pestrosti dinarskih gozdnih prostranstev, kjer kraljujejo mogočna drevesa buke in jelke v strminah apnenčastih Dinaridov, si kar težko predstavlja, kaj neki bi kozača lahko počela v precej vlažnih ravninskih prostranstvih finskih smrekovih ali brezovih gozdov, kjer tla niso nič drugega kot eno veliko barje. Pa vendar se ta prvobitno severnjaška ptica tod kar dobro znajde. Seveda ne gre za povsem iste ptice! Skandinavske kozače, h katerim sodijo tudi finske prebivalke, so manjše in bolj bledične od naših orjakinj. Prve so se v znanstvene knjige zapisale kot *Strix uralensis liturata*, naše pa kot *Strix uralensis macroura*, in že na prvi pogled je opazovalcu jasno, da to ne zaman. Kljub temu pa življenje kozač na daljnem severu Evrope ni lahko. Smreka ali breza nista ravno drevesi, ki bi se bahali z velikimi dupli, kot na primer naša bukev. Zato se mora kozača zadovoljiti z različnimi drevesnimi odlomi, starimi gnezdi ujed in seveda z gnezdilnicami, ki so dandanes

pravzaprav najpomembnejše gnezdišče kozače na Finskem. Že sam Saurola jih ima na svojem območju v okolici mesta Ilmoila, kakih 100 km severno od Helsinkov, več kot 100, takih sovjih navdušencev pa je na Finskem še veliko, tako da je za kozače zares vzorno poskrbljeno. Kako tudi ne, saj finske kozače tepe še druga nadloga: smrekov gozd v ravnini je dobičkonosen vir za trgovce z lesom. Ko gozd primerno dozori, ga dobesedno požanjejo in za žetvijo ostane golosečna pustota, več deset let dolgo! Morda dobro za številne ruševce (*Tetrao tetrix*) in divje peteline (*Tetrao urogallus*), ki kar v manjših skupinah tod obirajo jagodičje, sove pa se umikajo v preostale gozdne zaplate. Te se prepletajo med velikimi finskimi jezeri. Če na tem mestu ostanem na nivoju južnjaškega prišleka v severnih krajih, so številna jezera na Finskem pravo spoznanje. Zimska ptičja idila naših rek in jezer se namreč spomladi preselijo semkaj, ko namesto čopastih ponirkov na jezerih kraljujejo svatovski rdečegrli slapniki (*Gavia stellata*), namesto mlakaric zvonci (*Bucephala clangula*), naše labode grbce pa zamenjajo fantastični labodi pevci (*Cygnus cygnus*).

Pertti Saurola in njegove sove ter ...

Ime Pertti Saurola je finski in svetovni ornitološki srenji poznano že dalj časa in to ne le v zvezi s kozačo, pač pa tudi z evropsko obročkovalsko organizacijo EURING, ki ji je vrsto let tudi predsedoval. Finskim sovam je namenil veliko monografijo, ki je na severu celo bolj cenjena od Mikkolovih evropskih sov. Posebna Saurolova specialnost je kozača, ki ji je posvetil že več kot 40 raziskovalnih let. Na njegovem raziskovalnem območju praktično vse kozače nosijo obročke in za vsako od njih natančno ve, koliko je stara, kod se je izvalila, kolikšno je njeno potomstvo ter s kom ga je imela, in podobne podrobnosti iz zasebnega življenja te očarljive ptice. Vsakoletno delo pravzaprav zahteva natančen pregled gnezdilnic, ulov in identifikacijo samca in samice ter obročkanje novo izvaljenih kozač.

Zemljevid:

Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

- 1: Helsinki
- 2: Finsko podeželje
- 3: Finska savna
- 4: Sredi zaledenelga jezera
- 5: Brezov gaj
- 6: Goloseki – rakava rana finskih gozdov

vse foto: Al Vrezec

- 7: Idila južne Finske: jezero, močvirje ter brezov in smrekov gozd
foto: Al Vrezec

8

9

10

14

15

16

8: Bledična finska kozača (*Strix uralensis liturata*) in ...
foto: Al Vrezec

9: ... temna slovenska orjakinja (*Strix uralensis macroura*)
foto: Andrej Kapla

10: Pertti Saurola pri terenskem delu
foto: Al Vrezec

11: Monografija o finskih sovah z bradato sovo (*Strix nebulosa*) na naslovnici, ki jo je uredil Pertti Saurola

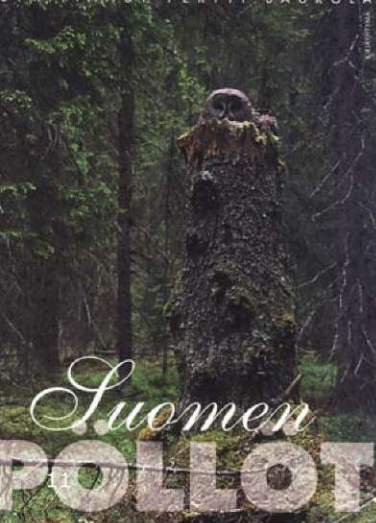
12: Ena izmed mnogih gnezdilnic za kozačo
foto: Al Vrezec

13: Gnezdo ribjega orla (*Pandion haliaetus*) visoko v vrhu rdečega bora (*Pinus sylvestris*)
foto: Al Vrezec

14: Uganka s finskih jezer za ornitopustolovske sladokusce: srebrni (*Larus argentatus*) ali rumenonogi galeb (*Larus cachimans*)?
foto: Al Vrezec

S temi dolgoletnimi podatki je Saurola razvozal že ničkoliko sovjih skrivnosti in znanosti predstavil nekaj povsem novih ugotovitev. Denimo, da prično samice kozače gnezditi šele v tretjem in četrtem letu starosti, nekatere pa prvo leglo poležejo šele pri devetih letih, da gnezditvev ni vsakoletna, da se tu in tam pripeti, da kateri od močnejših samcev osvoji dve samici in tako skrbi kar za dve legli hkrati, ali pa da kozača v naravi dočaka tudi do 25 let. Seveda takšno dolgoletno terensko delo postreže še s kopicco bolj ali manj nenavadnimi prigodami. Dve sta se mi dobro vtisnili v spomin. Za prvo je kriva bradata sova, ki se na južno Finsko priklati zgolj v zimskem obdobju, gnezdi pa tod silno redko. Nekega leta je samica bradate sove svoje prezimovanje raztegnila še v letovanje. Prišla je pomlad in toplota ter obilica hrane sta sovi zmešali njeno hormonsko sliko, ki jo je silila v parjenje in gnezdenje. Primernege bradatega samca sicer ni bilo, zato si je velika bradata sova za svojega partnerja izbrala nekoliko manjšega, a po njeni oceni očitno primernege samca kozače. Težava pa je bila v tem, da je izbrani samec že imel kozačo družico, ki je v gnezdilnici grela njun zarod. No, to bradate sove ni motilo in se je vsakič, ko je samec priletel h gnezdilnici s hrano v kljuno, pričela proseče vesti in siliti vanj, kot to pač počno gnezditveno razpoložene sovje samice. Sila je bila tolikšna, da okolice gnezdilnice ni nikoli zapustila. Prišel je dan, ko je bilo zavoljo vsakoletnih spremljanj treba ujeti in identificirati samca. To Saurola počne s posebno pastjo, ki jo nastavi pred vhod gnezdilnice. Ob tem moram opozoriti, da je kozača izredno nezamerljiva ptica ob gnezdu, ki ga ne zapusti niti tedaj, ko jo zmotimo pri valjenju jajc. Drugače je na primer pri lesni sovi (*Strix aluco*), ki gnezdo, če zmotimo valečo samico na jajcih, lahko tudi za stalno zapusti. Naj se vrnem nazaj k pasti. Postopek zahteva, da so pred namestitvijo samica in mladiči v gnezdu, torej zaprti v gnezdilnici, samec pa se ujame v past, ko prinese hrano. Dolgoletne Perttijeve izkušnje kažejo, da vsa zaveda za kozače ni usodno moteča. Tudi pri gnezdilnici z bradato sovo je bilo tako. Proti jutru, ko je bilo treba pregle-

dati ulov v pasti, je bil prizor prav neverjeten. Kozača samica z mladiči zaprta v gnezdilnici, samec kozače v pasti, samica bradate sove pa kot noro zaljubljena najstnica sloni ob gnezdilnici in potrpežljivo čaka na izpustitev njenega izbranca. Druga zgodba se vrti okoli lesne sove in brinovk (*Turdus pilaris*), povsod po južni Finski zelo pogostih drozgov. Značilnost brinovk je, da gnezdi v kolonijah in da nevarnega plenilca brez usmiljenja napadejo z rafalom lepljivih iztrebkov. Dogodilo se je v helsinškem mestnem parku. Nekega dne so v parku naleteli na lesno sovo, ki je kar peš in s povsem od iztrebkov zlepljenimi perutmi taval naokoli. Dobri ljudje so ptici pomagali in veterinarji so jo primerno oskrbeli ter očistili. Čez nekaj dni je lesna sova skopana in urejena spet poletela v helsinškem parku. A ni minil niti teden dni, ko je nesrečnica, tokrat že obročkana, vnovič taval z zlepljenimi perutmi in peš iskala zavetje. Vsa zgodba se je ponovila in čez nekaj dni je sova že drugič poletela na prostost. V tretje gre rado, pravijo, in od takrat je niso več videli. Ali se je naučila, kako se izogneš nemarnim brinovkam, ali pa so jo te v tretje dokončno pokončale, kdo ve. V maju, ko večina kozač in lesnih sov opravi z gnezdenjem, se Perttijevo delo preseli drugam. Njegova druga ptičja ljubezen je namreč ribji orel (*Pandion haliaetus*), ki prične gnezditi ob koncu maja in gnezdi še v julij. Ob obilici jezer pravzaprav niti ni presenetljivo, da je ribji orel na južnem finskem dokaj pogosta ujeda. Če je kozača ptica, ki se skozi vse leto drži domačega okoliša in gnezda, pa jo ribji orel pozimi popiha na jug. Nedorlo tega je veljalo prepričanje, da ptice iz zahodne Evrope uberejo t.i. zahodno selitveno pot, tiste iz vzhodne pa vzhodno selitveno pot, pač po kopnini, ki je na eni ali drugi strani na voljo. Saurola je z ribjimi orli pričel intenzivne raziskave s satelitskimi oddajniki, da bi videl, kam peruti odnesejo finske ribje orle pozimi. Prvo presenečenje je bilo, da je bil izbor selitvene poti čisto naključje. Nekateri so jo mahnilo na zahod, drugi na vzhod, in to celo iz istega gnezda. Celo odprto Sredozemsko morje jim ne dela težav in jo mahnejo kar počez proti Afriki.

12

13

17

18

Eden izmed Saurolovih orlov je prečkal tudi Slovenijo, in kot kaže, se je krajši čas zadržal celo nekje na Štajerskem, nemara na znamenitih Medvedcah. Druga zanimivost so prezimovališča. Razmišljamo lahko, da se orli iz istega gnezditvenega območja selijo na približno isto prezimovališče, če je že pot nekoliko razcepljena. Kot kaže, pa tudi to ni res. Enim je dovolj že Sredozemlje, drugim južna Sahara, tretji pa jo mahnejo kar na jug Afrike v Južnoafriško republiko. Gre za prve tovrstne selitvene podatke o pticah z visokega severa, raziskave s satelitskimi oddajniki pa bodo gotovo prinesle še veliko novega.

In še skok v ornitopustolovstvo

Čeprav sem bil na Finskem bolj na delovnem obisku, si kot pravi opazovalec ptic nisem mogel kaj, da ne bi oprezal še za drugimi ptičjimi posebnosti. Če je pri nas spomladi eden najglasnejših gozdnih pevcev cikovt, je v finskih gozdovih to prav zagotovo vinski drozg (*Turdus iliacus*). Še bolj zanimiva pa je izkušnja, ko postanejo na Finskem pri nas redki in lokalno omejeni gnezditelci izredno pogoste ptice. S praktično vsakega barjanskega travnika se sliši žgolenje velikih škurhov (*Numenius arquata*). Ker sem bil na terenu večinoma ob večerih, ponoči in zgodnjem jutru, se nisem mogel načuditi množičnosti krulečih slok (*Scolopax rusticola*) in meketajočih kozic (*Gallinago gallinago*), pa naj si bo to v gozdu ali ob gozdnem robu. Ko sem ponoči napejal ušesa za sovami, je tišino kar naenkrat predril torpedni zvok prhutanja račjih kril, in to sredi gozda. Pertti mi je pojasnil, da gre za zvonce (*Bucephala clangula*), ki se ponoči spreletavajo od jezer pa do gnezditeljskih dupel nekje v gozdu. Zvonec je namreč duplarica in neredko se naseli tudi v prazno gnezditeljsko kozače. Spomladanska jutra, ki so gori na severu nekoliko bolj razvlečena kot pri nas, zapolnjuje glasno gruljenje ruševcev, zopet v tamkajšnjih gozdovih skupaj z divjimi petelinimi zelo pogosta vrsta. Za bolj zahtevne ornitopustolovce naj omenim še galebji svet finskih jezer. Sam sem opazil štiri vrste, rečnega (*Larus ridibundus*), sivega (*L. canus*), rjavega (*L. fuscus*) in

srebrnega galeba (*Larus argentatus*). Če smo pri slednjem vajeni rdečkastih nog, jih tule na finskih jezerih niso imeli, pač pa so imeli rumene. Gre za posebno podvrsto *L. a. omissus*, ki ima rumene noge in gnezdi ob Baltiku, zanj pa v velikem galebem kompleksu še zdaleč ni jasno, ali pripada srebrnemu ali rumenonogemu galebu (*Larus cachinnans*) ali morda celo kateri drugi novopečeni galebji vrsti. Vso veličastnost ptičjega sveta finskega juga, kjer se v mozaiku prepletajo gozd, barjanski travniki in jezera, pa opazovalec ptic doživi ob dveh vodnih pticah. Prva je labod pevec, na jezerih zelo pogost gnezditel, drugi pa je žerjav (*Grus grus*), ki gnezdi po barjanskih travnikih in ki z glasnimi svatbenimi kriki spomladi naznanja začetek gnezditvene sezone. In nenazadnje so tu še sove. V teh krajih sta kozača in lesna sova najpogostejši, nekoliko manj koconogi čuk, mali skovik (*Glaucidium passerinum*) in mala uharica (*Asio otus*). Tu in tam na gozdnih tleh gnezdi velika uharica (*Bubo bubo*), močvirska uharica (*Asio flammeus*) pa je v tem delu Finske izjemno redka gnezditelka, čeprav sem nekega zgodnjega jutra med gruljenjem ruševcev ujel tudi glasni hu-hu-hu-hu-hu samca močvirske uharice. Finski sovji atrakciji bradata in skobčja sova (*Surnia ulula*) gnezditel v večjem številu severneje, na jug pa se bolj ali manj redno priklatita pozimi.

S severa na jug

Čez kak mesec dni je Pertti Saurola vrnil obisk in prišel v Slovenijo. Pri nas namreč kozače gnezdi nekoliko kasneje kot na Finskem, saj so junija mladiči in samica še vedno v gnezdu. Ko si je ogledal obsežne dinarske pa tudi alpske gozdove, mi je v podarjeno knjigo zapisal sledečo misel: »Odotamme kuumeisesti tuloksia Sloveniasta, jossa metsät ovat yhä metsiä!«, kar nekako pomeni »Zelo smo uživali v Sloveniji, kjer so gozdovi še vedno gozdovi!«. Ob tem se velja zamisliti, sredi kakšnega bogastva nam je dano živeti! ●

15: Labodi pevci (*Cygnus cygnus*) so najlepši okras finskih jezer.
foto: Al Vrezec

16: Vlažni barjanski travniki so gnezdišče žerjavov (*Grus grus*), ki spomladi z glasnim kričanjem naznanjajo začetek nove gnezditvene sezone.
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

17: Glasen spomladanski pevec finskih gozdov je vinski drozg (*Turdus iliacus*), ki na severu nekako zamenja našega cikovta.
foto: Iñigo Sanchez / Saxifraga

18: Spomladanske finske večere napolnjuje meketanje kozic (*Gallinago gallinago*), na finskem zelo pogost, pri nas pa zelo redek pojav.
foto: Milan Cerar

Mateja Skočir, dobitnica Aviane 2006: »Ni človek tisti, zaradi katerega obstaja ta svet«

//Marjana Ahačič

1: S svojimi učenci se pogosto odpravi raziskovat bregove in strugo bližnje Vipave.
foto: arhiv Mateje Skočir

2: Kakšno navdušenje, videti ptice od blizu!
foto: Mateja Skočir

Saj se še spomnite januarskega štetja vodnih ptic in »tekmovanja« med popisovalci na Gorenjskem in člani severnoprimorske sekcije, kajne? Primorci so v dveh dneh prebrskali malodane vse grape in soteske, Aljaž Rijavec pa je v enem samem koncu tedna naštel rekordnih 123 povodnih kosov ... Morda ste zasledili novico o navdušencih, ki so se odločili, da bodo svoje znanje o pticah in ljubezen do neokrnjene narave delili tudi z rojaki v zamejstvu? Odpravili so se v sosednjo Italijo in pripravili predavanja, ki so navdušila poslušalce.

Vedno se mi je zdelo, da nenavadno veliko pravih ornitoloških zanesenjakov prihaja iz Dornberka in okolice. Zato sem Andreja Figlja, predsednika lani ustanovljene severnoprimorske sekcije društva, nekoč vprašala po vzroku. Skrivnostno se je nasmehnil in pojasnil: posebna ljubezen ljudi do narave v tistih krajih, povezana z nenavadno trmo, pa Mateja Skočir, učiteljica naravoslovja na osnovni šoli Dornberk, ki zna poiskati tiste »prave« in jih usmeriti na pravo pot. Na aprilski skupščini ji je društvo podelilo Aviano.

S Slavkom Polakom in Leonom Kebetom na naravoslovni dan

Mateja Skočir ni članica DOPPS, a je najin pogovor – sedeli sva v še prazni Osnovni šoli Dornberk, kakšen teden pred začetkom šolskega leta – vendarle začela takole: »Zadnjič sem bila na popisu čuka in smo odkrili novo gnezdo velike uhariče! Tudi blizu našega doma gnezdi en par, vsako pomlad jo poslušamo. O, rada imam ptice. Saj jih ne poznam veliko, a jih z veseljem opazujem in poslušam. Detle, pa vodomce ...« Videti je bilo, kot da so

ji misli zbežale iz učilnice in se pomudile vsaj na gričih okoli šole, če že ne kje dlje, v gozdovih okoli Ajdovščine, kjer živi, morda na bližnjem Nanosu ...

»Začelo se je, ko sem za svoje učence pripravljala naravoslovne dneve in iskala dobre ideje zanje. Spomnila sem se na svoja sošolca, Slavka Polaka in Leona Kebeta, za katera sem vedela, da sta ornitologa, in ju prosila za pomoč. Onadva takrat verjetno še nista bila tako zelo zaposlena kot sedaj,« se prizanesljivo nasmehne, »zato sta z veseljem sprejela ponudbo za sodelovanje pri odkrivanju ptičjega sveta otrokom. Rade volje sta prišla, postavila mreže ob bajerju blizu šole in nam pokazala, kako se obročka ptice. Kakšno navdušenje, ko so otroci videli ptice čisto od blizu!«

Prelomna mladinska ornitološka tabora v Dornberku

»Ponavadi začenjam s petošolci,« razloži svoj način dela. »Takrat so otroci ravno pravih let za odkrivanje narave: vse, kar se dogaja okoli njih, jih zanima, dojemljivi in odprti so za nove ideje, nič jim ni odveč. Jaz jih povabim – najprej na naravoslovne dneve, potem k naravoslovnemu krožku pa na izlete ... Tako so se naravoslovju in pticam zapisali tudi tisti, ki so danes med najbolj aktivnimi člani DOPPS. Najprej so potrebovali malo vzpodbude, potem pa so že kmalu začeli sami opazovati, prenašati svoja opažanja naprej, se pogovarjati o tem, kar so videli. Usmerjala sem jih in začela spoznavati z izkušenimi ornitologi – meni je namreč kmalu pričelo primanjkovati specifičnega znanja o pticah.«

Mateja Skočir pravi, da sta dva mladinska ornitološka tabora, ki ju je DOPPS organiziral prav z izhodiščem na OŠ Dornberk, v marsičem prelomna za razvoj naravovarstva in ornitologije na šoli. »Otroci so se spoznali z mentorji in z njimi navezali in ohranili stike, obenem pa so se tudi zelo navdušili nad delom: tako terenskim kot raziskovalnim nasploh. Iz vsakega od taborov se je tako izoblikovala skupina učencev, ki so nadaljevali z opazovanjem in preučevanjem ptic in se začeli udeleževati

vati ornitoloških taborov, ki jih je DOPPS pripravljala na drugih koncih Slovenije.

Prav posebni otroci

Mateja Skočir vključuje ptice v svoje delo. »Če je le mogoče, vključim vsebine o pticah v naravoslovne dneve. Pri rednem pouku je to težje, saj moramo tam slediti učnemu načrtu. Smo se pa lani ob dnevu šole odpravili na renške glinokope; vsako priložnost izkoristimo, da se odpravimo v naravo in zraven opazujemo ptice, če je le mogoče.«

Tudi njo sem, tako kot njeno kolegico Tatjano Koren, dobitnico Aviane za leto 2006, povprašala, ali imajo otroci, ki jih družijo ljubezen do ptic, še kaj skupnega. »Otroci so seveda različni,« pravi. »Velika večina ptice opazi in opazuje samo na vzpodbudo očeta, morda starega očeta ali učiteljev. Če je za to potreben določen napor, jim je pogosto že preveč. Nekaj pa jih je takšnih, ki sami od sebe zahajajo v naravo, kjer iščejo in opazujejo. Mislim, da so to prav posebni otroci, drugačni od večine. Že od začetka jih zanimajo popolnoma druge stvari kot druge. Veliko jim pomenijo doživetja, izleti s starši, opazovanja, brskanje po knjigah ali pogovori o naravi. Zdi se mi, da so pripravljani več truda vložiti v določeno aktivnost, so bolj vztrajni, uživajo v tem, kar delajo. Te tudi jaz posebej vzpodbujam in jih skušam čim bolj navdušiti za naravo. Iz takšnih otrok zrastejo strokovnjaki. Samo nekaj vzpodbude potrebujejo, usmeriti jih je treba na pravo pot in povezati s pravimi ljudmi. Naprej gre skorajda samo od sebe.«

Naravovarstvo prek otrok do staršev

Potoži, da je časa v šoli malo, urnik pa natrpan. »Zato ob vsaki priložnosti opozarjam tudi na naravovarstvene vidike. Ob dogodkih, kot je bil na primer lani, ko se nam je v okensko steklo zaletel kragulj, smo se pogovarjali o tem, kako nevarne so lahko za ptice velike steklene površine. Pa elektrovođi, škropljenje sadnih dreves! Opažam, da prek otrok te ideje že prodirajo tudi do staršev. Ob vseh teh drobnih dogodkih, ki smo jim skupaj priča,

ali onih, o katerih mi sami pripovedujejo, skušam poudariti, da ni človek tisti, zaradi katerega ta svet obstaja.«

Čas za pogovor o pticah in doživetjih v naravi se najde tudi med odmori, celo med počitnicami, pravi. »Tjaž mi ne gre iz spomina,« pripoveduje, »med počitnicami je na Vogrščku reševal želvo, ki se je zapletla v laks. S takim navdušenjem je pripovedoval o »reševalni akciji« ... pa o tem, kako je fotografiral ptice. Neverjetno, koliko ptic pozna! Ogromno se je naučil sam, sedaj pa je učitelja in vzornika našel v Tomažu Bercetu. Res, pomembno se mi zdi, da so otroci in njihovi mentorji zunaj šole med seboj povezani, da vzdržujejo kontakte mimo mene, ker jaz ne morem poskrbeti za vse. Kar pa seveda ne pomeni, da fantje ne pridejo v šolo, kadar jih prosim za pomoč: Aljaž Rijavec, Tomaž Berce, Erik Šinigoj in Ivan Kljun ...« našteva z nasmehom in ponosom. S Tomažem se ravno zdaj dogovarjamo, da se bomo načrtno lotili opazovanja življenja ob reki Vipavi in njenih pritokih. Otroke ob terenskem delu učimo sistematičnega dela: naredimo popisne liste, beležimo in shranjujemo zapise. Tudi na naravoslovnih dneh vztrajam na tem, da zabeležijo, katere ptice so videli, in nato poiščejo še kaj podatkov o njih. Navajamo jih k temu, da zapisano uredijo, da lahko kasneje pridobljene podatke uporabijo in osmislijo.«

In kaj je tisto, kar loči dobrega učitelja naravoslovja od zgolj povprečnega, jo povprašam na koncu. »Mene je vedno od vsega najbolj privlačil prav pedagoški poklic, znotraj tega pa biologija. Morda zato, ker sta bila starša agronoma in mi je bila prek njiju narava vedno blizu,« malo razmisli. »Marsikaj pa je verjetno človeku danega,« dodaja odločno. »Na primer sposobnost empatije in hkrati distance. Ta ti omogoča, da svoje učence razumeš, razumeš, se vživiš v njihov svet, obenem pa vedno vidiš še nekaj korakov naprej, česar oni ne morejo. Zmoreš predvideti, kako bodo razmišljali, kako reagirali in kaj potrebovali ter kaj bo dobro zanje ne le ta trenutek, ampak tudi kasneje. To pa je po mojem ena ključnih značilnosti dobrega pedagoga.« ●

3: V petem razredu so otroci ravno pravih let, da začnejo z odkrivanjem narave.
foto: Mateja Skočir

Kako smo letos opazovali znanilke pomladi

//Eva Vukelič

1: V vrtcu v Cerknici so ptice opazovali na svoj prilagojeni način. Opazovanja so s štampiljko označili na plakatu.
foto: Tatjana Švigelj

2: Hudournik (*Apus apus*) je najmanj poznan izmed štirih selivk, čeprav gnezdi blizu človeka - v mestih in večjih naseljih.
foto: Peter Buchner

Letos spomladi smo bili še posebej pozorni, kdaj bomo prvič opazili katero izmed najbolj znanih selivk – belo štorckljo, kmečko lastovko, kukavico in hudournika. Podatke o opazovanjih smo vnesli na spletni strani www.springalive.net in si nato na zemljevidih ogledali, kako vračajoče se selivke napredujejo proti severu Evrope. Do začetka poletja se je tako nabralo prek 16.000 podatkov iz 30 evropskih držav. Rezultati kažejo, da so bile prve selivke letos opažene približno dva tedna prej kot lani, verjetno kot posledica tople pomladi.

Kako smo opazovali v Sloveniji

Glede na to, kako malo nas je, smo se prav dobro odrezali! Zbrali smo le malo manj opazovanj kot 40-krat številnejši Nemci in več kot Britanci! Natančnejše podatke si lahko ogledate v tabeli. Zanimivo je, da redkost ptic še ne pomeni nujno majhno število opazovanj. Tako opazno in priljubljeno ptico, kakršna je bela štorcklja, smo

največkrat zabeležili na Notranjskem, čeprav jih tu ni toliko kot v Pomurju in Podravju. Še najmanj smo opazili hudournikov. Vse kaže, da te vrste še ne poznamo prav dobro, čeprav se pojavlja v skoraj vseh večjih naseljih v zahodni in severovzhodni Sloveniji.

Vrtec Martin Krpan Cerknica

V vrtcu Martin Krpan Cerknica so opazovali znanilke pomladi na svoj prilagojeni način. V skupini 5 – 6 let starih otrok Račke z vzgojiteljicami Tatjano Š., Miro J. in Daco P. so izdelali plakat s tabelo. V tabelo so otroci in starši s štampiljko označevali svoja prva opazovanja selivk. Otroci so odgovorili na vprašanje, zakaj se jim zdi pomembno opazovati ptice, naslednje:

Miha: ... da sem spoznal ptice, jih bolj opazil.

Tjaša: ... meni je bila pa najbolj všeč štorcklja.

Patrik: ... da spoznavam ptice, kakšne barve so.

Taja: ... meni je bilo pa lepo, ko sva z mamico iskali ptice.

Špela: ... da lahko drugim pokažemo, koliko ptic smo opazili in da jih spoznamo.

Utrinki s spletne strani www.springalive.net

Bela štorcklja, 19. marec 2007

Štorckljo sem pozimi prvič opazila devetnajstega marca. Videla sem jo v gnezdu na električnem stebru ob cesti,

Regija	Bela štorcklja	Kmečka lastovka	Kukavica	Hudournik	Skupaj
Notranjsko-kraška	48	25	14	6	93
Pomurska	22	11	9		42
Osrednjeslovenska	9	12	2	2	25
Goriška		14	10	1	25
Gorenjska	8	8	3		19
Podravska	9	2	3	1	15
Jugovzhodna Slovenija	3	3	2		8
Savinjska	4	1	1		6
Obalno-kraška		3		1	4
Zasavska	1		2		3
Spodnjeposavska	1				1
Skupaj	105	79	46	11	241

3

kjer ima že vrsto let gnezdo in tudi mladiče. Vse do danes (12.4.) mladičev še nisem videla. Kaj je počela, ko sem jo videla? Stala je v gnezdu.

Maja Tibaut, 15 let

Bela štorclja, 29. marec 2007

Štorcljo sem videl danes, ko smo se peljali iz šole. Pravzaprav sta bili dve štorclji, ena je stala, druga pa mogoče grela jajca. Gnezdo sta imeli na žičnem drogu. Videl sem jo ob 13:02.

Blaž Jerebic, 9 let

Kmečka lastovka, 9. april 2007

Ko sem bil doma, je v naš hlev priletela lastovka. Ko sem prišel v hlev, sem videl, da ima v kljunčku seno in si popravlja gnezdo.

Blaž Jerebic, 9 let

Kukavica, 15. april 2007

Ker se projekt Pomlad prihaja! bliža koncu, sem se odločil, da vam opišem moja poslušanja kukavice. Sicer je letos še nisem videl. Sem jo pa velikokrat slišal. Ko grem v naravo, jo poslušam že od kakšne sredine aprila. Prepoznam jo po značilnem ku-ku. Ti zlogi se ponavljajo s prekinitvami. Kukavico slišim tako v Udin Borštu, v gozdu pod Joštom kot tudi v drugih gozdovih, kamor se odpravim. Pa še nekaj sporočim. Odkar sem v Pševu pod Joštom opazil kukavice, jih opazim vsakič, ko pridem tja. Vedejo se vsakokrat podobno, njihovo število pa se je od prvega opazovanja še nekoliko povečalo.

Aljaž Kožuh, 15 let

Kmečka lastovka, 4. maj 2007

Opazil sem jih v velikih jatah, ko so jadrane po nebu. Kasneje pa so sedale na električne vodnike in grmičevje. Vsak dan jih videvam na makadamu ob hiši, kjer se pasejo in nabirajo pesek. Mislím, da za obnovo gnezda, ali pa ga zobajo za lažjo prebavo, kot vse ptice.

David Pavliha, 13 let

Kmečka lastovka, 26. maj 2007

Mislím, da sem kmečke in mestne lastovke videval cel mesec in pol pred tem dnevom, a so mi šele ta dan prišle

tako blizu, da sem jih dokončno prepoznal. Bil se na našem vikendu pod Pševom pod Joštom. Ko sem se sprehajal, sem opazil, da se naokoli spreletava kar nekaj kmečkih lastovk. Bilo jih je skupno vsaj ducat na celem travniku. Spreletavale so se po zraku, delale akrobacije, pristajale na veje in tla, krožile, strmoglavljale, se spreletavale druga okoli druge in še bi lahko našteval. Videl sem tudi, da peruti niso imele vedno razprtih, ampak so jih za krajši čas med letom tudi zložile. To je bilo opaziti celo popoldne, odkar sem jih prvič opazil, sicer ne čisto ves čas. To je bil res čudovit prizor. Že trikrat sem vnesel svoja opazovanja, upam, da še kdaj. Upam, da opazim še preostali dve vrsti. Kukavico sem slišal že večkrat in na več koncih. Ko jo opazim, če jo, sporočim. Lep pozdrav vsem organizatorjem, sodelavcem in opazovalcem projekta Pomlad prihaja ali Spring alive!

Aljaž Kožuh, 15 let

Vsem, ki ste sodelovali v akciji, se najlepše zahvaljujemo za vaš prispevek, s pomočjo katerega bomo boljše razumeli ptice in njihove selitve. Vse skupaj vas vabimo k opazovanju selivk tud prihodnje leto. Res da ptice v tem času šele zapuščajo naše kraje, vendar čas hitro mineva in mimogrede bodo spet tu! ●

3: Kukavico (*Cuculus canorus*) je težko videti, zato smo pri tej vrsti zabeležili datum, ko smo jo prvič slišali. foto: Igor Brajnik

4: Kazalke za knjige so otroke tudi med branjem spomnile na to, da morajo spremljati prihod znanilk pomladi. foto: Barbara Vidmar

5: Na spletni strani smo si lahko ogledali, kako selivke napredujejo proti severu. vir: www.springalive.net

1

2

3

4

Koščeva učna pot na Iškem morostu

//Eva Vukelič

1: Tako obsežnih travnikov z modro stožko je v Sloveniji vedno manj.
foto: Andrej Medved

2: Iz opazovalnice iz šibja si lahko ogledate dogajanje na mokrotnih travnikih.
foto: Ivan Esenko

3: Skozi poplavni gozd vodi neutrjena pot.
foto: Eva Vukelič

4: Na mokrotnih travnikih spomladi cveti travniška penuša (*Cardamine pratensis*).
foto: Eva Vukelič

Naravni rezervat Iški morost smo ustanovili, da bi na delčku Ljubljanskega barja ohranili, obnovili in vzdrževali življenjske prostore ogroženih ptic. Hkrati želimo s pomočjo učne poti predstaviti Ljubljansko barje kot privlačno in ohranitve vredno pokrajino ter opozoriti na posebne strukture, živali, rastline in načine, kako vse to ohraniti. Pot je speljana po obrobju rezervata, od koder lahko opazujemo travnike v osrednjem delu ter druga, za Ljubljansko barje značilna življenjska okolja.

Kaj je posebnost Iškega morosta

Rezervat obsega eno večjih sklenjenih površin vlažnih travnikov na Ljubljanskem barju. Marsikje drugje so razdrobljeni med koruznimi njivami, intenzivno gojenimi travniki, hišami, parkirišči in cestami. Za kakšno redko rastlino je to morda celo dovolj, travniške ptice pa potrebujejo za svoje preživetje večje površine. Po pomenu zbudajo pozornost predvsem travniki z modro stožko (*Molinia caerulea*), ki so močno ogrožen habitatni tip. Primerljivo velikih, sklenjenih površin tega življenjskega prostora v Sloveniji skorajda ni več.

V rezervatu se pojavlja tudi večina drugih življenjskih prostorov, značilnih za Ljubljansko barje. Tukaj najdemo različne tipe travnikov, mejice, sestoje visokih steblik, grmišča, poplavni gozd ter vse vmesne prehodne oblike, zato je pestrost vrst visoka. To se pozna tudi pri pticah: na območju rezervata prebiva več kot polovica vseh gnezdičk Ljubljanskega barja.

Kaj lahko vidimo na učni poti

Pot začnemo pri mejici. Takšnih je na Barju še na kilometre, in prav zaradi njih ima Barje tako značilno podobo. In tudi marsikatera ptica svoje prebivališče. Rumeni strnad (*Emberiza citrinella*) v mejici skriva svoje gnezdo.

Kot izpostavljeno mesto za svatovske polete jo uporablja drevesna cipa (*Anthus trivialis*). Z vrha preži na plen rjavi srakoper (*Lanius collurio*). Mejico sestavlja cela vrsta različnih grmov, dreves in zelišč. Med najopaznejšimi grmi je črni trn (*Prunus spinosa*) – spomladi s snežno belimi cvetovi, pozno poleti in jeseni pa z modrimi plodovi. Takrat se na črnem trnu in drugih plodonosnih grmovnicah hranijo ptice selivke, predvsem različne penice in drozgi. Pot nadaljujemo po utrjeni poti po nasipu uravnane reke Iške. Vzdolž reke uspevajo že kar visoke bele vrbe (*Salix alba*) in bogata podrast. Tu je slišati marsikaj, od slavca (*Luscinia megarhynchos*) do kobilarja (*Oriolus oriolus*).

Z nasipa zavijemo na leseno brv, ki nas med posameznimi grmi vodi do opazovalnice. Takšna brv nam pride nadvse prav v jesenskem in spomladanskem času, ko so mokrotni travniki pod nami pošteno razmočeni. Z brvi pa si lahko nemoteno ogledujemo, kaj cveti pod nami. Spomladi je obilo travniške penuše (*Cardamine pratensis*) in kalužnic (*Caltha palustris*), sledijo močvirske kukavice (*Orchis palustris*) in munci (*Eriophorum* sp.), poleti cvetijo pijavčnica (*Lysimachia vulgaris*), čistec (*Betonica officinalis*) in krvenka (*Lythrum salicaria*). Prikriti v opazovalnici iz vrbovega in leskovega šibja si lahko ogledujemo dogajanje na okoliških mokrotnih travnikih. Najenostavneje je opazovati ptice, ki posedajo po visokih steblih močvirskega osata (*Cirsium palustre*), na primer repaljčico (*Saxicola rubetra*). Maja in junija lahko slišimo peti kosca (*Crex crex*) celo podnevi, še bolj zagotovo pa ponoči. Obisk rezervata ponoči je zanimiv tudi zaradi drugih bolj ali manj znanih zvokov žuželk, žab in ptic, na primer rečnega cvrčalca (*Locustella fluviatilis*) in kobiličarja (*L. naevia*). V hladni polovici leta se ptičji vrvež umiri, nastopijo prišleki iz severa. Nad travniki opreza za plenom pepelasti lunj (*Circus cyaneus*), namesto rjavega srakoperja pa tokrat na vrhu grma sedi veliki srakoper (*Lanius excubitor*). Spomladi in jeseni kozica (*Gallinago gallinago*) prebada blatna tla s svojim dolgim kljunom.

Po leseni brvi se vrnemo do Iške in malo pred nasipom zavijemo na neutrjeno pot. Pot deloma poteka po robu travnikov, deloma pa skozi grmišča in ostanek poplav-

nega gozda. Ta del poti vzdržujemo zgolj s košnjo, zato je predvsem zgodaj spomladi in jeseni za obisk potrebna terenska obutev. Najprej prečkamo opuščene travnike ob Iški, ki jih na gosto preraščajo sestoji visokih steblik. Zgodaj poleti cveti brestovolistni oslad (*Filipendula ulmaria*), v poznem poletju konjska griva (*Eupatorium cannabinum*). Med njimi je vsako leto več kanadske zlate rozge (*Solidago canadensis*), tujerodne invazivne vrste, ki prerašča tudi travnike, grmišča in predele ob Iški. Ena redkih ptic, ki ji ustrezajo tudi takšne goste monokulture zlate rozge, je močvirska trstnica (*Acrocephalus palustris*), ki si med rozgina stebela obesi svoje lončasto gnezdo. Suhe olesenele steblikke so vidne še jeseni in pozimi, ko njihova semena rade obirajo ptice iz družine ščinkavcev.

Pot je speljana skozi sicer neprehodno grmišče pepelnatosive vrbe (*Salix cinerea*) do majhnega koščka poplavnega gozda. Tu si lahko predstavljamo, kakšno bi bilo videti Ljubljansko barje, če ga nekaj desetletij ne bi bili obdelovali. Predel preraščajo jelše (*Alnus glutinosa*) in kakšen jesen (*Fraxinus excelsior*), po deblih pa se vzpenja hmelj (*Humulus lupulus*).

Če nadaljujemo, se nebo nad nami odpre in spet smo v grmišču, le da tokrat na bolj šotnih tleh, namesto vrb pa prevladujejo krhlike (*Frangula alnus*). Takšni s krhliko zaraščajoči se mokrotni travniki so prebivališče trstnega strnada (*Emberiza schoeniclus*) in bičje trstnice (*Acrocephalus schoenobaenus*). Slišimo še rjavo penico (*Sylvia communis*), značilno ptico grmišč, steblik in mejic Ljubljanskega barja.

Iz grmišča spet pridemo na obrobje travnika. Na prvi pogled se nam ne bo zdel nič posebnega in v nekaterih obdobjih leta se res ne loči bistveno od drugih travnikov. Toda če ga pazljivo opazujemo, bomo videli, da je trava tudi v poznem poletju nenavadno nizka, jeseni in pozimi pa ti travniki žarijo v oranžno rumenih odtenkih. To je travnik z modro stožko. Zanj je značilno, da je zelo reven s hranili, vendar nekaterim pticam ter predvsem rastlinam in metuljem ravno to ustreza. Tak travnik je dom izredno ogrožene vrste metulja – barjanskega okar-

čka (*Coenonympha oedippus*), ki v takih revnih in redko košenih travnikih uspešno zaključi svoj razvojni krog. Na travnikih Iškega morosta se prav množično pojavljajo tudi bogomolke (*Mantis religiosa*), naše znanke s suhih kraških travnikov.

Na koncu si lahko ogledamo še predel Vrbovskih talov, ki je bil nekoč neprehodno zaraščen z grmovjem, danes pa so tu spet travniki. Zanimivo je opazovati, kako hitro rastline iz okolice naseljujejo sveže zmulčane površine. Tudi ptice se ne obotavljajo: že takoj po obnovi travnikov so na tem območju začela gnezditi pribe (*Vanellus vanellus*). Življenje na Iškem morosta se ves čas spreminja in tudi sami še vedno odkrijemo kaj novega. K odkrivanju Iškega morosta ste vabljeni tudi vi!

Kako ga lahko obiščemo

Iz smeri Ljubljane je rezervat dostopen po makadamski cesti, ki poteka od Črne vasi oziroma Lip vzporedno z reko Iško proti jugu do ceste Brest – Podpeč. Na to cesto zavijete malo pred tablo, ki označuje začetek naselja Lipe. Odcep za glavni vhod v rezervat je približno na sredini te makadamske ceste, pri mostu čez reko Iško. Iz smeri Iga je rezervat dostopen z asfaltne ceste, ki vodi od Bresta proti Podpeči. Tu pri mostu čez reko Iško zavijete desno na makadamsko cesto na levi ali desni strani reke Iške, dokler ne pridete do mostu čez reko.

Če boste svoje vozilo pustili kje ob glavni cesti in se do rezervata sprehodili peš, boste pripomogli k zmanjševanju prometa po Barju. Še bolj pa, če se do vhoda v rezervat pripeljete s kolesom. Obiskovalce, ki tja prihajate v skupinah, prosimo, da se ne vozite z avtobusi po makadamski poti do vhoda v rezervat. Pot namreč ni dovolj utrjena in bi jo težka vozila poškodovala, zelo težavna pa so tudi srečanja večjih vozil s traktorji. Predlagamo, da v tem primeru iz avtobusa izstopite na cesti med Brestom in Podpečjo pred mostom čez reko Iško. Od tam se sprehodite ob reki Iški od vhoda v rezervat. Sicer pa priporočamo, da se ob organizaciji večjega števila obiskovalcev v Naravni rezervat Iški morost predhodno najavite v pisarni DOPPS. ●

5: Iz opazovalnice je še vidna stara struga Iške, še posebno pozimi in po dežju, ko v njej zastaja voda. foto: Eva Vukelič

6: Od novembra do februarja lahko na travniki opazujemo pepelaste lunje (*Circus cyaneus*), ki v nizkem letu oprezajo za malimi sesalci. foto: Miha Krofel

7: Z nekaj potrpežljivosti je mogoče v zaraščenih predelih rezervata videti repnika (*Carduelis cannabina*). foto: Peter Buchner

8: Od plodonosnih grmov bomo jeseni zagotovo opazili brogovito (*Viburnum opulus*). foto: Eva Vukelič

9: V mejicah in zaraščajočih travnikih bomo spomladi slišali peti rjavo penico (*Sylvia communis*). foto: Peter Buchner

1

2

3

6

7

8

1: Cvetovi navadnega češmina so zelo aromatični, zato jih obiskujejo številne žuželke. Rumeni dež se avgusta meseca spremeni v ...

2: ... rdečega, ko postane grm navadnega češmina pogrnjena miza za predstavnike ptičjega sveta.

3: Rdeči dren sameva do začetka zime. Tedaj plodovi dozoriijo in postanejo priljubljena hrana tudi šojam (*Garrulus glandarius*).

4: Panešplja zelo bogato obrodi v vseh vzgojnih oblikah in sortah. Črnoglavke in kosi so obsedeni z rdečimi kroglicami, ki jih pogosto zmanjka že v avgustu mesecu.

5: Ognjeni trn nastopa v treh osnovnih barvnih različicah: rumeni (na sliki), oranžni in rdeči. Vse so za ptice zelo priljubljena hrana, za nas ljudi pa so plodovi strupeni, zato je treba na to opozoriti zlasti majhne otroke.

6: Japonski šipek oblikuje gosto trnasto zarast, ki rabi kot odlična ograja. Cvetovi in plodovi so zelo dekorativni. Plodove bodo obiskovali ptiči in podlesek (*Muscardinus avellanarius*), iz njih pa lahko izdelamo okusno marmelado.

Pticam prijazne nasaditve

//Ivan Esenko

Ko napoči poletje, okoli vogalov naše hiše vsako leto znova neogibno prihrumijo že dobro znane težave. Pravzaprav cela družina težav, ki me za kakšen teden pritisnejo ob zid vdaje, saj sem posredni krivec v hiši zanje jaz, glavni simpatizer vsega, kar je oblečenega v perje. V tem času nastopi konflikt med mojo družino in družino črnoglavk, ki nam lahko v manj kot tednu dni v celoti oklesti grmičke rdečega ribeza, ki se sicer ves bujen šopiri vzdolž naše dvoriščne ceste. Ob vsem tem sem zgolj nemi opazovalec, saj mi je odziv črnoglavk na naš nasad rdečega ribeza logičen, po svoje pa tudi skušam razumeti ženo, ki ji še včeraj rdeči, danes pa okleščeni grmički dvignejo krvni tlak. In potem spet tista, že kar tradicionalna grožnja: »Pod nosom se obrišite za domačo marmelado! Ti in tvoje črnoglavke!« Seveda se strinjam z njo ... čeprav s figo v žepu ...

V živi meji iz navadne kaline vsako leto uspešno gnezdi parček črnoglavk (*Sylvia atricapilla*), odraščanje mladičev, ki se kasneje v družbi s starši klatijo okoli hiše pa se časovno ujema z zorenjem rdečega ribeza (*Ribes rubrum*). Tako lahko v živo spoznavam, da plodičevje dopolnjuje žuželčno hrano mladičev že v gnezdu, kasneje pa skupaj s starši obiskujejo grmovje, na katerem zori. V bližnji in širši okolici sem že pred leti poskrbel za grmovnice, pa tudi med okrasnim in uporabnim grmičevjem sem pri sajenju izbiral med takšnim, ki nas sprva razveseljuje s cvetenjem, kasneje pa se na njem šibijo veje pod težo plodov. Če so bile ob času cvetenja edini obiskovalci žuželke, ki so nabirale medicino na bujnih socvetjih gloga (*Crataegus monogyna*), navadnega češmina (*Berberis vulgaris*), brogovite (*Viburnum opulus*) in dobrovite (*V. lantana*), rdečega dreva (*Cornus sanguinea*) in trdoleske (*Euonymus europaea*), so v poznem poletju pričeli obiskovati grmovje predstavniki ptičjega sveta. Tako sem spoznal, da lahko

s smotnimi nasaditvami na vrtu dopolnimo nameščanje gnezdilnic za naše živalske sosede kot način privabljanja ptic v naš vrt. Ravno nasaditve in ponudba gnezditvenega prostora sta tista, ki nam bosta najbolj pokazala, v kakšnem okolju živimo. Ljudje prebivamo v takšnem okolju, kot smo si ga sami ustvarili! Odprte imamo vse možnosti za to, da se izkažemo in se sporazumevamo z naravo kot del nje, ne pa kot njeni regulatorji. Torej ne bomo tarnali, kako onesnaženo in degradirano je okolje, ki nas obdaja, mi pa bomo ob vsem tem zivali po naših gredicah, vrtnih tratah in sadovnjakih plastenke kemičnih pripomočkov za zatiranje nevšečnih gostov, ki zaidejo na prepovedano območje.

Ker smo v tistem delu leta, ko se mnogi spopadamo z nasaditvenimi načrti naših vrtov, in ko se odločamo, kateri grmički bodo sestavljali našo živo mejo in morda katero sadno drevo bo našlo mesto v našem nasadu, je ravno pravšnji čas, da naštejemo nekaj grmovnic, ki se ne bodo zgolj strukturno in barvno ujemale z drugimi stvarmi v našem vrtu, temveč nam bodo pomenile bistveno več. Privabile bodo množico gostov, ki bodo lahko postali celo stalni prebivalci naše okolice in za katere bi se morali sicer potruditi na izlet v gozd, da bi jih lahko srečali. Mnoge bomo lahko opazovali sezonsko, ko bodo zorele grmovnice, pri katerih pa ne bo zaznati slabe volje kot takrat, kadar zorijo rdeči ribez, josta in kosmulja.

Ena izmed zelo pogostih vrtnih nasaditev je živa meja. Posebno v urbanem okolju imajo žive meje, ki obdajajo stanovanjske in druge zgradbe, velik pomen tudi v širši okolici. Gledano skozi naše oči ima živa meja predvsem razmejevalno vlogo, ki ima ob tem še estetski učinek. Živa meja ima posebno velik pomen kot protihrupna ograja ter seveda kritje pred radovednimi pogledi z ulice ali sosedovega vrta. Vendar pa le redko kdo pomisli, da je prej našteto le senca tistemu, kar živa meja pomeni v okolju sicer. V betonski džungli, preprejeni z asfaltiranimi cestami, po katerih se pretaka reka razbeljene pločevine, tovrstne nasaditve vsaj za silo krpajo atmosfero okoli naših domov, saj med drugim tudi vlažijo, čistijo in hladijo ozračje. S smiselnimi nasaditvami lahko celo življenje v centrih mest napravimo prijetno, na kar nas bo opozarjal živalski svet, ki ga bomo s tem privabili v našo sosesko.

Kljub temu da nas bodo nekatere živalske vrste občasno spravile tudi v slabo voljo, nam bodo kot bioindikatorji povedale, da je okolje, v katerem živimo, prijazno. Ob tej misli se bomo poživžgali na tisti grah, ki nam ga bodo na vrtu snedli vrabci in na češnje, s katerimi se bodo sladkali škorci.

Živo mejo bomo kajpada prilagodili velikosti sveta, ki obdaja naš dom. Včasih zanjo tudi prostora ni, oziroma ji ne najdemo funkcionalnega pomena. Tedaj si bomo pač privoščili le grmiček ali dva in bomo ob njej lahko spoznavali, da nasad, čeprav skromen, ne pomeni strel v prazno, saj ga bodo skozi celo leto obiskovali ptiči. Spomladi kot gnezdilci, jeseni bodo v njem stikali za zreliimi plodovi, pozimi pa se bodo pred napadom skobca v kritje grmovnic zatekli gostje ptičje krmilnice. V bližini ptičje krmilnice bi praviloma moral vedno biti grm ali kar najbolj živa meja. Žive meje razlikujemo po načinu vzgoje na oblikovane in proste. Pri prvih krotimo rast in jih oblikujemo z rezjo, medtem ko proste žive meje strižemo samo občasno, in sicer tedaj, ko se preveč razbohotijo.

Oblikovane žive meje ptičem le redko pomenijo kaj več kot kritje pred plenilci, saj jim pogosto striženje onemogoča gnezdenje, oziroma s tem opravičimo mnogo ptičjih gnezd. V nekaterih zahodnih državah je striženje živih mej v mestih v času gnezdenja ptic prepovedano z zakonom, nam pa naj bo ta podatek v opozorilo oziroma v potrditev, da tedaj žive meje nekoliko prepustimo samim sebi. Žive meje bomo strigli spomladi, preden se grmovnice olistajo, nadaljevali pa bomo šele konec julija. V mestih so najbolj pogosti gnezdilci živih mej kosi in črnoglavke.

Povsem drugače pa je s prosto živo mejo, v kateri se življenjski prostor živalim še najbolj približa tistemu, kakršnega ponuja gozdni rob. Spoznali bomo, da je tudi največ grmovnic, primernih za tovrstne nasaditve, ravno predstavnic gozdnega roba, zato velja omeniti, da naj bo tudi v primeru, če se bomo odločili samo za osamljen grm, izbran med avtohtonimi grmovnicami. Glavna težava, ki marsikoga odvrne od tega, da bi ogradil del svojega sveta s prosto živo mejo, je ta, da je prostorsko potratna. Ljudem, vajenih pravilnih oblik, bo delovala prosta živa

meja kot neurejena pričeška. In seveda obstaja še tisti znani dejavnik: le kaj bodo porekli ljudje, če meja ne bo skrbno in vzorno postrizena? Vsekakor pa bo prišel prav grm ali dva, da z njim prikrijemo kompostnik, ali kontejner s smetmi, in še bi se našlo kaj takšnega, kar bi raje skrili pred zvedavimi pogledi.

Samorodne sorte vinske trte ne potrebujejo nobene nege. Tako se že leta spoznavam z izabelo, ki pleza po eni naših smrek. Dosegla je višino petnajst metrov in nadela smreki svetlo zelen predpasnik. Zelo je rodovitna in kar neobičajno je opazovati kose, črnoglavke, šoje in grivarja, ko obirajo temne jagode - na smreki! V desetih letih sem trti samo na začetku namenil nekaj lopat gnoja, od takrat naprej skrbi sama za sebe in vsako leto zelo obrodí. Takšne in podobne ideje se nam obetajo vsepovsod, samo domišljiji dajmo prosto pot. Poizkusite! S takšnimi potezami vsaj nekoliko zgladimo ostrino grehov, ki smo jih naravi prizadejali mi, ljudje.

Nekaj grmovnic, najbolj primernih za vrtno nasaditev:

- navadni češmin (*Berberis vulgaris*)
- rdeči dren (*Cornus sanguinea*)
- panešplja (*Cotoneaster sp.*)
- ognjeni trn (*Pyracantha coccinea*)
- japonski šipek (*Rosa rugosa*)
- tisa (*Taxus baccata*)
- bodika (*Ilex aquifolium*)
- navadna kalina (*Ligustrum vulgare*)
- brogovita (*Viburnum opulus*)

Med vsemi je morda ptičem najbolj vabeč črni bezeg (*Sambucus nigra*), ki se po velikosti in obliki obotavlja med grmom in drevesom. Privablja daleč največ vrst ptic, med katerimi je treba omeniti predvsem grivarja (*Columba palumbus*), seveda pa je njegova gostoljubnost kratkega veka, saj je do nastopa jeseni navadno že obran do konca. Tam, kjer črne jagode visijo z bezgovega grma še v jeseni, pa se lahko vprašate, zakaj grm ni bil deležen obiska pernatih gostov. Plodovi navadne kaline postanejo ptičem zanimivi šele v poznem zimskem času. Tako je narava poskrbela, da je živalim hrana na voljo vse leto. ●

7: Pri tisi je pomembna izbira: za ptice je zanimivo samo žensko drevo, rastlina je namreč dvodomna. Tudi pri tej rastlini velja omeniti, da je strupena za ljudi, sicer pa bo s plodovi privabljala ptiče in jim dajala varno zavetje tudi v trdi zimi, saj je zimzelena.

8: Bodika je lahko na vrtu samostojna, manj pa kot nasajena v živi meji.

9: Navadna kalina je najbolj znana grmovnica iz živih mej pri nas. Ker dobro prenaša striženje, je ob mejah iz pušpana (*Buxus sempervirens*) tista, ki je največkrat deležna vrtnarskih škarij. Če ste pri striženju malce manj dosledni in izpustite eno striženje ali dve, bo meja pozimi s svojimi plodovi gostila ptiče.

10: Brogovita je bujne rasti, zato je primerna izključno za proste žive meje. Že avgusta meseca njeni plodovi pordečijo, malce kasneje pa še listi, zato jo prištevamo tudi med rastline z visoko dekorativno vrednostjo.

vse foto: Ivan Esenko

1

2

3

4

Zakaj je iztrebek ptic vijoličast

//Barbara Vidmar

1: Ptičji iztrebek je vijoličasto obarvan zaradi temnega barvila divjih plodov, ki jih je pojedla ptica. Zrele borovnice so bile ob poti nedaleč stran.

foto: Željko Šalamun

2: Mizica, pogrnj se! Škorci že v poznem poletju v jatah oblegajo grme črnega bezga (*Sambucus nigra*). Hranilni plodovi njihove iztrebke obarvajo vijoličasto.

foto: Barbara Vidmar

3: S plodovi se ne hranijo le ptice. Dokaz, da se je kuna najedla češenj, je njen iztrebek, mi pa lahko na podlagi te sledi kmalu najdemo slastne češnje v bližini.

foto: Barbara Vidmar

4: Nekatere jagode so užitne le za ptice. Cikovt (*Turdus philomelos*) je ena od številnih ptic, ki si pogosto postreže z njimi, saj so bogat vir energije.

foto: Chris Gomersall / rspb-images.com

»Glej, kakšen hecen kakec! Kar vijoličaste barve je. Pa tukaj je tudi, glej, na listu!« Vzkliki, ki so spremljali nabiranje borovnic, so si sledili v nedogled. Ko smo se odpravljali domov, smo ugotovili, da niso le ptičji kakci vijoličaste barve, temveč tudi naši jeziki in prsti.

Vemo, da se obilje divjih plodov ne prične šele v jesenskem času, saj smo se že poleti najedli borovnic, gozdnih jagod in divjih češenj ter pripravljali slastne marmelade iz robidnic ali bezgovih jagod. S tovrstnimi plodovi pa se ne sladkamo le mi, temveč tudi ptice. Divji plodovi so pomemben vir prehrane za mnogo vrst ptic, predvsem v zimskem času, ko so tla že zmrznjena in težko pridejo do žuželk ali drugih slastnih zmrzetenčarjev. Slastno meso ploda, ki obdaja seme, je dober vir vitaminov in energije, ki jo ptice potrebujejo za preživetje prek zime. Semena v plodu pa varuje čvrsta semenska lupina in jim tako ne pride do živega prenekateri živalski prebavni trakt. Tako so si plodonosne vrste zagotovile razširjanje semen na velike razdalje.

Ko boste naslednjič na sprehodu z otroki opazili vijoličasto-moder iztrebek, jim pojasnite, da je takšne barve zaradi tega, ker so se ptice mastile s temnimi plodovi, ki so s svojim barvilom obarvali »kakec«. Ponavadi lahko prav zaradi takšnih »obarvanih« iztrebkov kaj kmalu tudi mi najdemo užitne in slastne plodove. Skušajte poiskati drevo ali grm s plodovi, ki so povzročili obarvanost ptičjega iztrebka. Če so užitni tudi za ljudi, se z njimi posladkajte tudi vi in otroci. Nekaj plodov pa pustite tudi pticam in drugim živalim, ki se z njimi hranijo, da bodo lažje preživele zimske dni.

Jeseni, ko bodo drevesa in grmovnice že odvrgele svoje liste, bodo na vejah ostali le še nekateri plodovi. Skupaj z otroki skušajte ugotoviti, katere imajo ptice rade in kateri najdlje ostanejo skoraj nedotaknjeni. Pozanimajte se, kateri plodovi so užitni tudi za nas. Nekateri so le delno

strupeni ali pa imajo kljub užitnosti kisel, trpek, grenak ali nasploh neprijeten okus. Tudi iz takšnih plodov lahko izdelamo različne marmelade in shranke. Poskusite, kako dobra je lahko češminova marmelada, ali pa kako težko je izdelati takšno iz plodov črnega trna, saj je mesa na plodovih razmeroma malo v primerjavi z veliko koščico.

V hladnejših mesecih je tudi čas, da na svoj vrt posadimo plodonosna drevesa in grmovnice, na katerih si bodo ptice lahko privoščile svoj obrok. In ne le to; v času, ko se olistajo in vse do takrat, ko bodo listje spet izgubile, bodo dajale zavetje tako pticam kot drugim živalim, ki se potikajo po našem vrtu. ●

KAVARNA

Ko po jeseni zadiši v Ljubljani, na stečaj odpremo vrata naše stoletne kavarne, ene zadnjih pravih kavarn v mestu! Sveže sladice iz naše slaščičarne, unionska kava, širok izbor čajev, dnevni časopisi, knjige in prijazno osebje.

Odprto od pon. do sob. od 9. do 17. ure.
V času prireditve do 24. ure. Tel.: 01 308 1972

UNIONSKA KLET

Davnega leta 1905 so ji rekli vinska klet pod restavracijo! Danes restavracija Unionska klet slovi po tradicionalni slovenski kuhinji, kjer vam postrežemo pristne, tudi že pozabljene jedi ob slovenski žlahtni kapljici in tudi živi glasbi! Vabljeni!

Odprto vse dni v tednu, tudi ob praznikih, od 18. do 24. ure. Tel.: 01 308 1968

Grand hotel Union d.d., Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana; tel.: 01 308 1270; fax: 01 308 1015; e-mail: hotel.union@gh-union.si; www.gh-union.si

Program DOPPS za oktober - december 2007

Vabimo vas na jesenski cikel rednih DOPPS-ovih predavanj, izletov in akcij v letu 2007. Predavanja bodo organizirana v več krajih po Sloveniji.

PREDAVANJA

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana

Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

11. oktober 2007 (2. četrtek v mesecu): Kocenože kure (predava Tomaž Mihelič)

V družino kocenogih kur sodijo gozdni jereb, belka, ruševac in divji petelin. Za vse velja, da živijo skrito, in če ne poznamo njihovih navad, jih je zelo težko opaziti. Celotno družino nam bo predstavil izvrstni poznavalec te skupine, Tomaž Mihelič.

8. november 2007 (2. četrtek v mesecu): Pticom prijazen vrt (predava Ivan Esenko)

Ne le z zimskim krmiljenjem ptic, tudi s celotno ureditvijo vrta lahko ta postane privlačnejši za ptice. Že s preprostimi potezami lahko marsikaj naredimo. V takšnem pestrem naravnem vrtu poleg ptic najde dom še cel kup drugih živali in rastlin. Na predavanju bomo spoznali nekaj praktičnih napotkov, kako lahko že na pragu svojega doma prispevamo k ohranjanju ptic in narave.

6. december 2007: Skrivnosti ptičjega petja (predava Al Vrezec)

Vas mika izvedeti, kaj vse si ptice pripovedujejo s petjem in oglašanjem? Na predavanju se bomo poglobili v skrivnostni svet ptičjih zvokov, izvedeli, kakšen je namen oglašanja, ali lahko posamezne ptice ločimo med seboj po glasu, spoznali bomo različne načine oglašanja, kako se vse to spreminja prek leta in še marsikaj.

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor; predavalnica bo posebej označena

Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

3. oktober 2007: Kostonjevka (predava Jakob Smole)

Letos smo po dolgih letih spet potrdili gnezdenje te globalno ogrožene rase v Sloveniji. Vrsta sicer v večjem številu gnezdi v Panonski nižini, kjer na obsežnih površinah ribnikov prebiva na stotine teh ptic. Tu je predavatelj raziskoval njihove navade in marsikaj zanimivega iz življenja kostonjevke nam bo predstavil tudi na predavanju.

7. november 2007 (2. sredo v mesecu): Kocenože kure (predava Tomaž Mihelič)

V družino kocenogih kur sodijo gozdni jereb, belka, ruševac in divji petelin. Za vse velja, da živijo skrito, in če ne poznamo njihovih navad, jih je zelo težko

opaziti. Celotno družino nam bo predstavil izvrstni poznavalec te skupine, Tomaž Mihelič.

5. december 2007: Veliki skovik (predava Katarina Denac)

Poznate velikega skovika? Ta sovica je marsikomu bolj znana s počitnic ob morju z imenom »čuk«. Ne prebiva pa le na Primorskem, številni je tudi marsikje v notranjosti Slovenije, na primer na Ljubljanskem barju. Na tem območju jih predavateljica raziskuje že vrsto let. Na predavanju nam bo predstavila zanimivosti iz skovikovega življenja in nekaj ugotovitev iz svojih raziskav. Izvedeli bomo, kako je s skovikom v drugih predelih Slovenije (Goričko, Kras), kjer smo v zadnjih letih skupaj popisovali te ptice.

CELJE

Kraj: JZ Socio, PE Projektna pisarna Celje zdravo mesto, Slomškov trg 4, Celje
Čas: ob 19. uri

20. november 2007: Vrani, ali jih poznamo? (predava Urša Koce)

Ste vedeli, da so vrani ene izmed najbolj inteligentnih ptic? Hkrati pa so vrani tudi med najpogostejše prezirane ptice. Morda ste se celo že sami jezili zaradi uplenjenega siničnega zaroda ali pa slišali koga, ki se je pritoževal nad storjeno škodo na svojem pridelku. Na predavanju boste spoznali življenjske navade te skupine ptic, ki imajo tako kot vsako drugo živo bitje svoje mesto in vlogo v naravi. Predavanje pa bo tudi priložnost za izmenjavo mnenj o problematiki odnosa med njimi in človekom.

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota; predavalnica v pritličju
Čas: ob 18. uri

22. november 2007: Kako smo popisovali ptice ob Muri (predava Luka Božič)

Lansko leto smo ornitologi sistematično prečesali zgornji del reke Mure. Popisovali smo prav vse vrste, od pogostih pa do redkih in ogroženih, kar doslej še ni bilo izpeljano. Izkazalo se je, da gre za zelo pomembno območje s prek 100 gnezdečimi vrstami, med drugim smo med popisi odkrili tudi novo gnezdilko za reko Muro.

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek v mesecu
Čas: ob 19:00

18. oktober 2007: Ljubljansko barje (predava Ivo A. Božič)

Avtor bo ob filmski projekciji predstavil Ljubljansko barje in njegov živi svet. Gre za zanimivo in dragoceno naravno vrednoto, ki leži na samem robu srednjeevropske prestolnice. Žal smo do Ljubljanskega barja še vedno brezbržni. Pogosto ga onesnažujemo in podrejamo svojim interesom. Postopek razglasitve

Ljubljanskega barja za krajinski park se vleče že dolga leta, vprašanje pa je tudi, kako učinkovito bo tovrstno varstvo.

15. november 2007: O izjemnih drevesih na Notranjskem (predava Špela Habič)

Drevesna dediščina so večinoma še živa drevesa, ki že več stoletij vztrajajo v naših krajih, v vaseh, mestih, ob cerkvah in gradovih, ob poteh in v gozdovih. Razlikujejo se po svojih lastnostih in značilnostih in vsako izmed njih ima svojo zgodbo. Tudi na Notranjskem je veliko izjemnih dreves, ki si zaslužijo posebno pozornost in varstvo. Na predavanju bodo predstavljene starodavne zgodbe in slike teh dreves pa tudi možnosti za njihovo ohranjanje.

13. december 2007 (drugi četrtek v mesecu): Etiopija (predava Dejan in Ana Bordjan)

S slikami bosta predstavila enomesečno potepanje devetih ljudi po širnih prostranstvih Etiopije. Etiopija kot sinonim za revščino in lakoto za nekatere se je popotnikom pokazala v popolnoma drugačni luči. V njeni veliki pestrosti pokrajin smo spoznali Slovenijo. Manjkalo ji je samo morje, ki ga je izgubila z ocepitvijo od Eritreje. Velika pestrost naravnih okolij pomeni veliko pestrost živih bitij. Predvsem ptic je v nešteti oblikah in barvah kamorkoli seže pogled.

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Tomaža Antona Linhartarja, Gorenjska cesta 27, Radovljica
Čas: 19:30

13. november 2007: Sive čaplje (predava Cvetka Marhold)

Zagotovo ste že opazili te elegantne sive ptice, kako nepremično ždijo sredi travnika, njive ali ob robu vode. Se tudi vam zdi, da jih pogosto videvate? Na predavanju boste podrobneje spoznali sivo čapljo, izvedeli, koliko jih je v Sloveniji in zakaj niso priljubljene pri ribičih. Morda se boste na koncu tudi sami navdušili in se nam pridružili pri vsakoletnem popisu gnezditvenih kolonij sive čaplje v Sloveniji.

IZLETI

Za dodatne informacije pokličite vodjo izleta ali v pisarno društva na telefon 01/426 5875.

6. in 7. oktober 2007: Evropski dan opazovanja ptic (glej stran 27)

13. oktober 2007: Pokljuka (vodil Ivan Kogovšek, tel. 041 777 219)

Tokrat bomo opazovali in poslušali ptice v gorskih iglastih gozdovih. Mimo barja Šijec se bomo sprehodili do Spodnjega in Zgornjega Goreljaka, na poti pa oprezali za krivokljuni, krekovti, kraljički in sinicami. Morda se nam posreči najti tudi komatarja. Zberemo se ob 9. uri na Mrzlem studencu (na križišču cest iz smeri Bohinja, Bleda in Rudnega polja). Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na telefon 041 777 219.

10. november 2007: Gajševsko jezero (vodil Željko Šalamun, tel. 041 712 396)

Sprehodili se bomo ob bregu jezera in pogledali, kaj se skriva v obrežnem rastlinju. Z nekaj sreče lahko tu v tem času opazujemo plašice. Na vodni gladini se počasi zbirajo zimski gostje in pozni preletniki, poleg običajnih vrst tudi rase žličarice in žvižgavke, ob bregu pa velike bele čaplje. Dobimo se ob 8:00 na mostu pri mlinu Stajanko v Gajševcih.

24. november 2007: Izlet za mlade ornitologe na Zbiljsko jezero (vodil Blaž Blažič)

Zbiljsko jezero je eden redkih krajev v osrednji Sloveniji, kjer se pozimi zbere večje število vodnih ptic. Na izletu bomo imeli priložnost spoznati in med seboj primerjati različne vrste, predvsem rac in ponirkov. Za izlet se zberemo ob 9:30 v Zbiljah, na parkirišču ob glavni cesti.

1. december 2007: Ptujsko jezero (vodil Dominik Bombek, tel. 041 880 843)

Na tradicionalnem zimskem izletu na Ptujsko jezero je vedno mogoče opazovati več različnih vrst ponirkov, rac in galebov, med njimi tudi redkeje goste s severa. Dobimo se ob 9. uri na Ptujju pri mostu za pešce na desnem bregu Drave.

8. december 2007: Škocjanski zatok (vodita Igor Brajnik in Bojana Lipej, tel. 051 680 442 ali 05 626 0370)

Pozimi, ko vode marsikje v notranjosti zamrznejo, so plitvine Škocjanskega zatoka prava pogrjnena miza za ptice. Po obnovi lagune in sladkovodnega močvirja pa je to okolje postalo za ptice še bolj privlačno. Če ga v zadnjega pol leta še niste obiskali, boste še toliko bolj presenečeni nad spremembami. Dobimo se ob 9. uri pred bazo AMZS na Bertoški bonifiki.

AKCIJE

24. in 25. oktober 2007: Izdelava lesenih okrasnih ptic (koordinator Vojko Havliček)

Iz lesa bomo izrezovali ptice in jih pobarvali. Delavnica se bo pričela ob 17:00 v prostorih Ljubljanske sekcije v garažah na Tržaški 2 v Ljubljani. Za akcijo se prijavite koordinatorju akcije na telefon 041 651 917.

21. november 2007: Izdelava lojnih pogač (koordinator Vojko Havliček)

Iz loja in sončničnih semen bomo izdelovali pogače, ki so pozimi dobrodošla poslastica za ptice. Delavnica se bo pričela ob 17:00 v prostorih Ljubljanske sekcije v garažah na Tržaški 2 v Ljubljani. Za akcijo se prijavite koordinatorju akcije na telefon 041 651 917.

1. - 23. december 2007: Popis velikih srakoperjev (koordinator Dominik Bombek)

Ves december poteka na Dravskem in Ptujskem polju popis prezimujočih velikih srakoperjev. Če bi pri tem želeli sodelovati, se javite koordinatorju akcije na telefon 041 880 843.

Preprosta uganka. Kaj je to? Dve ptici in le dve nogi? Pravilen odgovor je martinca, ki sta med počitkom skrila vsak eno nogo v perje. Nekoliko bolj zahtevna uganka. kateri vrsti pripadata? Fotografija je bila posneta pozno poleti na otoku Pagu, osebka se zadržujeta v negnezditvenem območju zunaj gnezditvenega obdobja. Žal ima le eden glavo v popolnem profilu, saj je za ločevanje med rdečenogim (*Tringa totanus*) in črnim martincem (*Tringa erythropus*) v negnezditvenem času oblika glave precej pomembna. Rdečenogi ima kratek kljun, tako da glava deluje bolj čokato. Črni ima kljun daljši, tako da je glava bolj podolgovata kot pri rdečenogem. Belina med kljunom in očesom je načeloma pri črnem martinca bolj izrazita kakor pri rdečenogem, a ne vedno. Če vrsti gledamo od blizu, ima črni martinec rdeč le začetni del spodnje polovice kljuna, rdečenogi pa ima rdeči obe polovici. Torej, rdečenogi martinec levo, črni martinec desno.

Davorin Tome, Ljubljana

OKTOBER	NOVEMBER	DECEMBER
1 po	1 če	1 so <small>Ptujsko jezero (vodi Dominik Bombek) Popis velikih srakoperjev - do 23. 12. (koordinator Dominik Bombek)</small>
2 to	2 pe	2 ne
3 sr <small>MB Jakob Smole: Kostanjevka</small>	3 so	3 po
4 če	4 ne	4 to
5 pe	5 po	5 sr <small>MB Katarina Denac: Veliki skovik</small>
6 so <small>Evropski dan opazovanja ptic</small>	6 to	6 če <small>LJ Al Vrezec: Skrivnosti ptičjega petja</small>
7 ne <small>Evropski dan opazovanja ptic</small>	7 sr <small>MB Tomaž Mihelič: Kocnoge kure</small>	7 pe
8 po	8 če <small>LJ Ivan Esenko: Pticam prijazen vrt</small>	8 so <small>Škocjanski zatok (vodita Igor Brajnik in Bojana Lipelj)</small>
9 to	9 pe	9 ne
10 sr	10 so <small>Gajševsko jezero (vodi Željko Salamun)</small>	10 po
11 če <small>LJ Tomaž Mihelič: Kocnoge kure</small>	11 ne	11 to
12 pe	12 po	12 sr
13 so <small>Fokljuka (vodi Ivan Kogovšek)</small>	13 to <small>RAD Cvetka Marhold: Sive čaplje</small>	13 če <small>CER Dejan in Ana Bordjan: Etiopija</small>
14 ne	14 sr	14 pe
15 po	15 če <small>CER Špela Habič: O izjemnih drevesih na Notranjskem</small>	15 so
16 to	16 pe	16 ne
17 sr	17 so	17 po
18 če <small>CER Ivo A. Božič: Ljubljansko barje</small>	18 ne	18 to
19 pe	19 po	19 sr
20 so	20 to <small>CE Urša Koce: Vrani, ali jih poznamo?</small>	20 če
21 ne	21 sr <small>Izdelava lojnih pogač (koordinator Vojko Havliček)</small>	21 pe
22 po	22 če <small>MS Luka Božič: Kako smo popisovali ptice ob Muri</small>	22 so
23 to	23 pe	23 ne
24 sr <small>Izdelava lesenih okrasnih ptic (koordinator Vojko Havliček)</small>	24 so <small>Izlet za mlade ornitologe na Zbiljsko jezero (vodi Blaž Blažič)</small>	24 po
25 če <small>Izdelava lesenih okrasnih ptic (koordinator Vojko Havliček)</small>	25 ne	25 to
26 pe	26 po	26 sr
27 so	27 to	27 če
28 ne	28 sr	28 pe
29 po	29 če	29 so
30 to	30 pe	30 ne
31 sr		31 po

PROGRAM DOPPS april – junij 2007

PREDAVANJA

- MS:** Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota; predavalnica v pritličju
Čas: ob 18. uri
- MB:** Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor; predavalnica bo posebej označena Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri
- CE:** JZ Socio, PE Projektna pisarna Celje zdravo mesto, Slomškov trg 4, Celje
Čas: ob 19. uri
- LJ:** Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri
- RAD:** Knjižnica Tomaža Antona Linharta, Gorenjska cesta 27, Radovljica
Čas: 19:30
- CER:** Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerkljica
Termin: vsak tretji četrtek v mesecu
Čas: ob 19:00

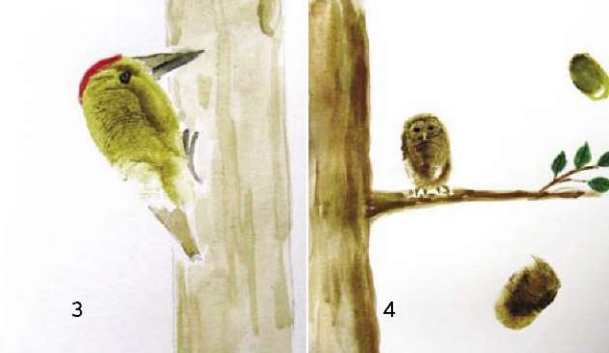

1

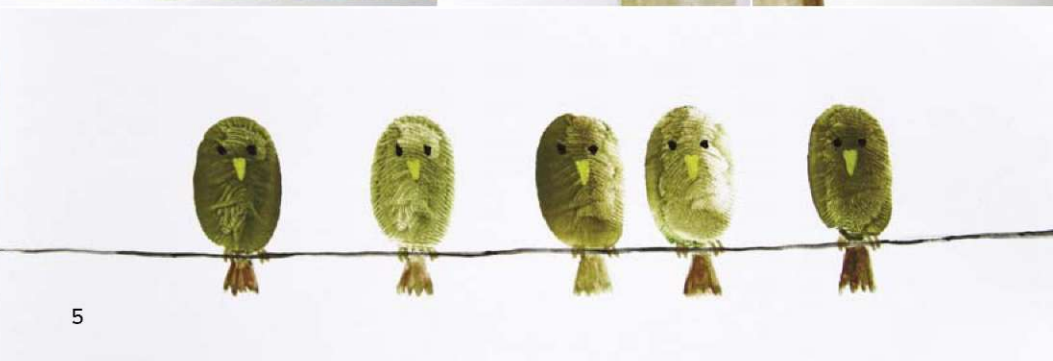

2

3

4

5

Prsti, prstki ... ptice

//Barbara Vidmar

Sprehod v naravi nam ne pomeni le sprostitve, temveč si med njim vzamemo tudi čas za opazovanje okolice. Velikokrat opazimo različne sledi, ki so jih pustile živali, mi pa bomo tokrat tudi pustili sledi za seboj, a ne v naravi, ampak na listu papirja. Ste že kdaj razmišljali o tem, kakšne podobe ptic lahko pričaramo na list papirja s pomočjo naših prstnih odtisov?

Potrebovali bomo: list papirja, vodene barve, tempere ali podobne barve, ki jih lahko speremo z vodo, lahko tudi blazinice z barvo za žige, oglje, flomastre, barvice, svinčnik ...

In naše skupno ustvarjanje z otroki se lahko začne!

Najprej bomo narisali telo ptice. Blazinico našega prsta pomočimo v barvo in naredimo odtis na papirju. Barva naj bo ravno prav gosta, da se bo prstni odtis lepo poznal na podlagi. Če bomo narisali več ptic, naredimo na enak način več prstnih odtisov. Izberemo lahko različne barve, če bomo narisali različne vrste ptic.

Risbo bomo dokončali s pomočjo svinčnika, barvic, flomastrov ali drugih pisal in telesu dodali še kljun, noge, rep, morebiti tudi glavo, peruti ali kremplje. V kljun ali kremplje ptice, ki smo jo ustvarili, lahko narišemo še njen plen (miš, črva, žuželke ...) ali material, ki ga nabira pri izdelavi gnezda (vejica, pero, mah ...). Seveda pa lahko s pomočjo prstnih odtisov narišete tudi druge vrste živali, rastlin in celo predmete. Da bodo podobe še bolj zanimive, jih lahko ustvarite tudi skupaj: z vašimi velikimi prstnimi odtisi in z malimi prstnimi odtisi otrok.

Otroci bodo ob risanju ptic z odtisi prstov spoznali, da so si telesa ptic načeloma podobna, kar ptice vizualno razlikuje med seboj, pa so poleg barv še oblike kljunov, glave, peruti, nog, krempljev in repa. ●

1: Lenart in Zoja pri ustvarjanju **2-5:** Izdelala Barbara Vidmar.
foto: Marjana Ahačič

→ EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC (EUROBIRDWATCH 2007) 6. in 7. oktober 2007

Slovenija tudi letos sodeluje pri organizaciji Evropskega dneva opazovanja ptic. Obsežno akcijo koordinira svetovna zveza za varstvo ptic BirdLife International. Evropski dan opazovanja ptic je evropski dogodek, katerega namen je seznaniti ljudi s pticami, njihovo ogroženostjo in načini varstva. Letošnji je že osmi zapovrstjo. V soboto in nedeljo, 6. in 7. oktobra, bo na tisoče ljudi svojo pozornost namenilo pticam. Organizirane aktivnosti bodo potekale v državah po vsej Evropi. Aktivnosti bodo pripravili partnerji zveze BirdLife International, ki ga v Sloveniji zastopa Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Letos bomo posebno pozornost namenili pticam selivkam. Nekatere zapuščajo Evropo in so namenjene v Afriko, medtem pa k nam prihajajo prvi gostje s severa, ki bodo zimo preživeli pri nas. Obiskali bomo območja, ki so pomembna kot postajališča na selitveni poti številnih vrst.

S temi območji in njihovim svetom ptic se boste ob strokovnem vodstvu podrobneje seznanili prav na vodenih izletih v soboto in nedeljo, 6. in 7. oktobra. Prisrčno vabljeni!

Vsi izleti se pričnejo ob 9. uri!

SOBOTA, 6. oktober 2007

- Ribnik Vrbje pri Žalcu (vodita Miha Kronovšek in Janez Senegačnik) Dobimo se ob 9:00 na avtobusni postaji v Žalcu.
- Trbojsko jezero (vodita Tone Trebar in Urša Koce) Dobimo se ob 9:00 pri ribiški brunarici v Prašah (ob cesti med Zbiljami in Kranjem).
- Renški glinokopi (vodita Erik Šinigoj in Tomaž Berce) Dobimo se ob 9:00 pred cerkvijo v Renčah.
- Škocjanski zatok (vodi ekipa Naravnega rezervata Škocjanski zatok) Dobimo se ob 9:00 pred bazo AMZS v Bertokih.
- Iški morost na Ljubljanskem barju (vodita Tomaž Remžgar in Žiga Remec) Dobimo se ob 9:00 pred picerijo Mars v Brestu.
- Volovja reber (vodi Tomaž Jančar) Dobimo se ob 9:00 pri okrepčevalnici Trnovo (pr' Mateti) v Ilirski Bistrici.

NEDELJA, 7. oktober 2007

- Pragozd Krokra (vodi Mirko Perušek) Dobimo se ob 9:00 v Kočevski Reki pred upravo Snežnik.
- Zadrževalnik Medvedce pri Pragerskem (vodi Dejan Bordjan) Dobimo se ob 9:00 na železniški postaji na Pragerskem.
- Sečoveljske soline (vodi Borut Rubinič) Dobimo se ob 9:00 pri zapornici na makadamski cesti ob Dragonji (po prečkanju mejnega prehoda tik pred mostom prek Dragonje zavijete desno).
- Park Tivoli (vodijo Dare Fekonja, Jurij Hanžel in Tanja Šumrada) Dobimo se ob 9:00 pred kopaljščem v Tivoliju.

Vse dodatne informacije dobite v pisarni društva na številki 01 426 58 75. Veselimo se vaše udeležbe in vas nestrno pričakujemo!

1

1: Vrba sredi barjanskih travnikov je odlično mesto za gnezdo male uharice, ki na okoliških travnikih in poljih najde miši in voluharice, s katerimi se prehranjuje. Mala uharica ponavadi gnezdi v starih gnezdih srak in vran.

2: Trenutek srečanja s sovo.

3: Mama mala uharica

4: Otroci so navdušeno šteli sovje mladiče na vrbi.

5: Mladič male uharice: kdo koga bolj radovedno opazuje?

6: V peno zavite ličinke navadne slinarice smo ob prvem odkritju poimenovali kar »skokice«, saj so odrasle žuželke dobri skakalci. Pena, ki jo ličinka ustvari z vpihavanjem zraka v slino, štiti pred plenilci in sušo.

7: Ana je med travo odkrila par metuljev navadnega lešnikarja, ki ga pogosto srečamo na travnikih.

vse foto: Tina Šetina

Skrivnost barjanske vrbe: gnezdo male uharice

//Mateja Gabrovšek

Tina je velika ljubiteljica narave in še posebej ptic. Odkar živi na Vrhniki, velikokrat tudi mi delimo njeno navdušenje nad pticami. Tako je nekega popoldneva, pravzaprav že proti večeru, našo družino peljala na zanimiv izlet. Na robu Vrhnike se razprostirajo barjanski travniki z grmovnatimi mejicami in posameznimi drevesi, med katerimi je to pomlad stara vrba nosila posebno skrivnost: mladi sovji rod male uharice.

Tina nas je na začetku poučila, kako se moramo vesti, ko pridemo v njihovo bližino, da jih ne bi preveč vznemirili. Opozorila nas je tudi na znake, ki pričajo o bivališču teh ptic, kot so izbljuvki (kosti in dlaka malih živali, s katerimi se hrani) in iztrebki.

Hodili smo po stezi mimo visokih trav, kjer so našo pozornost pritegnili majhni kupčki bele pene na travnatih bilkah. Pogled od blizu je razkril, da je v vsaki od njih skrita zelena ličinka. Sami smo jih poimenovali kar »skokice«, ker kot odrasle žuželke dobro skakejo. Medtem smo se po poljski stezi že približali visoki vrbi in naše govorjenje in razposajenost je prešlo v šepetanje. Zdaj smo bili pozorni samo še na vrbino krošnjo, v kateri smo začeli iskati sove.

Nenadoma smo zagledali odraslo sovo, ki je odletela z drevesa. Ugibali smo, ali je to mama, in zakaj je to storila? Mogoče je želela speljati našo pozornost drugam in tako obvarovati mladiče. Ali pa se je odločila, da

tudi ona nas opazuje, vendar z varne razdalje. Navdušeno smo začeli šteti mladiče. Skupaj smo našli kar tri mlade, puhaste sovce. Vsaka je čepela na svoji veji in zvedavo pogledovala zdaj enega, zdaj drugega. Ker jih nismo želeli preveč vznemirjati, smo se odpravili naprej po stezi med pomladne travnike. Mirna opojnost barja nas je upočasnila in preusmerila našo pozornost na zvoke in vonjave v okolici. V daljavi smo slišali fazana in kobilarja, zavedati pa smo se začeli tudi bližnje okolice. Otroškim očem ni ušlo veliko zanimivosti, ki jih odrasli pogosto prezremo.

Večer se je bližal in odpravili smo se proti domu. Seveda smo se nazaj grede še enkrat ustavili pod vrbo in začeli iskati že prej odkrite mlade sove. In takrat še lepše presenečenje: na drevesu smo tokrat našli pet puhastih mladičev! Navdušeni nad odkritjem smo odšli domov, v sebi pa je vsak sklenil, da bo molčal o tej enkratni najdbi. ●

1

2

1: Lesena opazovalnica omogoča dober razgled na jezero Virelles na jugu Valonije v Belgiji. foto: arhiv Aquascope

2: Vhod v podvodni svet - v tej opazovalnici lahko obiskovalci spoznajo tudi življenje pod vodno gladino, ne le nad njo. foto: arhiv Aquascope

3: Center za obiskovalce Aquascope zagotavlja pestro izbiro zanimivih aktivnosti. foto: arhiv Aquascope

4: Romantična vožnja s kanujem ob zori lahko razkrije najbolj prikrita skrivnosti jezera Virelles. foto: arhiv Aquascope

5: Najmlajši obiskovalci s pomočjo praktičnih interpretacijskih tabel odkrivajo pisani ptičji svet v naravnem rezervatu. foto: arhiv Aquascope

6: Odkar so preuredili brežine, lahko ob jezeru Virelles opazujemo vedno nove vrste ptic. foto: arhiv Aquascope

7: Spoznavanje življenja ob vodi je za marsikatero družino prijetna popostritev dneva. foto: arhiv Aquascope

Prijeten dan v naravnem rezervatu ob jezeru Virelles v Belgiji

//Roland de Schaetzen, Natagora

Eden izmed pomembnejših projektov, ki trenutno potekajo pod skrbnim očesom belgijske naravovarstvene nevladne organizacije Natagora, je upravljanje naravnega rezervata na jugu valonske regije - jezerom Virelles. Z namenom, da bi rezervat obiskalo čim več obiskovalcev, smo se v letu 2000 odločili, da bomo prenovili center za obiskovalce Aquascope, ki leži ob jezeru. Pričetek tega obsežnega projekta nam je omogočil evropski program Objectiv 1, ki je namenjen financiranju razvoja manj razvitih regij v Evropi. Navdih in ideje smo dobili pri podobnih, že realiziranih in uspešno izpeljanih projektih v Evropi in ZDA.

Rekreacijske aktivnosti, kot sta na primer igrišče za otroke in prostor za piknike, so sedaj skoncentrirane le na eni strani centra za obiskovalce. Tako smo ljudem omogočili nemoteno raziskovanje okoliške narave na posebej oblikovanih poteh, ki se vijejo skozi najbolj zanimiva mesta v naravnem rezervatu. Osrednja pot se prične pri t.i. podvodnem opazovališču, kjer si lahko obiskovalci ogledajo svet pod vodno gladino, ter se nadaljuje vse do lično oblikovane lesene galerije v krošnjah dreves. Pot smo oblikovali na ta način zato, da je zanimiva za čim širšo množico ljudi, pri čemer so se osredotočili predvsem na otroke in ljudi s posebnimi potrebami. Na obstoječih betonskih nasipih smo izpeljali obnovo habitatov ter jih spremenili v brežine, ki omogočajo, da se živali čim bolj približajo obiskovalcem. Opazovališča za ptice smo s tem posegom postavili tudi na najlepša mesta ob poti.

Na povratni poti proti centru se lahko obiskovalci seznanijo z nekaterimi praktičnimi naravovarstvenimi aktivnostmi, ki jih lahko vnesejo v svoje vsakdanje življenje (naravi prijazno potrošništvo, živalim prijazno vrtnarjenje, načini varčevanja z energijo...). Pot, ki pelje prav v središče naravnega rezervata, pa omogoča posameznikom zelo intimno doživljanje in odkrivanje življenja v trstiščju.

Osrednja zgradba centra za obiskovalce obsega recepcijo, restavracijo, trgovino in dva razstavna prostora. Obiskovalci si lahko v video-sobi poglobljeno ogledajo dogodke iz življenja ptic na jezeru, ki jih v živo prenaša devet kamer iz najbolj skritih kotičkov rezervata. Kamere so namreč nameščene na mesta, kjer se ptice hranijo in gnezdi.

V naravnem rezervatu nismo pozabili na izobraževalne aktivnosti, ki jih pripravljamo za skupine in šolsko mladino. Najbolj nepozabna aktivnost je vožnja s kanuji ob zori. Kot že samo ime pove, se v zgodnjih jutranjih urah omejeno število skupin z usposobljenimi vodniki popelje v prirejenih 10-sedežnih kanujih po najbolj odmaknjenih delih rezervata.

Center za obiskovalce Aquascope letno obišče več kot 35.000 ljubiteljev narave, s čimer omogočajo tudi izboljšanje socialnega in ekonomskega življenja regije. Naravovarstvena prizadevanja (izboljšanje kakovosti vode, oblikovanje plavajočih gnezditvenih otočkov ...) so bila v letošnjem letu nagrajena s prvim gnezdenjem navadne čigre (*Sterna hirundo*) v valonski regiji in prvim opazovanjem nekaterih, za Belgijo redkih vrst ptic, kot sta čopasta čaplja (*Ardeola ralloides*) in čapljica (*Ixobrychus minutus*).

Pri upravljanju naravnega rezervata sodeluje tudi belgijski WWF.

Za vse, ki govorite francosko, je lahko dober vir informacij o naravnem rezervatu Aquascope spletna stran <http://www.aquascope.be/>.

Natagora je, skupaj z Natuurpuntom v Flandriji, belgijski partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International. Natagora je nastala leta 2003 z združitvijo Bird Study Society Aves in Réserves Naturelles. Namen združitve je bil širjenje področja delovanja obeh organizacij in povečanje zmožnosti obvladovanja groženj naravi, ki se porajajo na pragu 21. stoletja. Natagora je trenutno vodilna naravovarstvena nevladna organizacija v Južni Belgiji, v katero je včlanjenih kar 9.000 družin! ●

prevedla: Barbara Vidmar

Kobilar, vuga ...

//Dušan Klenovšek, Branko Brečko

»... ne, te ptice pa že ni pri nas,« mi je zardila mama, ko sem ji kazal sliko ptice z zlato rumeno obarvanim perjem in rdečim kljunom v svojem prvem slikovnem priročniku. »Bi ga sigurno opazila, če bi živel pri nas. Tako pisani ptiči živijo kje v afriških pragozdovih.« Čeprav brez ornitološke izobrazbe, pa je pol stoletja preživela na kmetiji s ptičjimi vrstami bogatega Velikega Kozja ter spoznala kar precej vrst. Ravno tedaj se je iz gozda nedaleč v stran zaslišal značilni žvižg. »Slišiš?« se nisem vdal. »To je kobilar.«

Podobne reakcije sem doživel še večkrat in s tem potrditev dejstva, da kobilarja mnogi nikoli ne opazijo. Poleg tega, da je živih barv, tudi ni tako majhen, saj gre za ptico koso-ve velikosti. A iz podsaharske Afrike se kobilar vrne v naše gozdove šele konec aprila ali v začetku maja, ko krošnje listavcev v gozdovih že povsem ozelenijo. In tako rekoč ves čas do avgustovskega odhoda se zadržuje v njihovih visokih in sklenjenih krošnjah. A ko enkrat spoznamo njegovo značilno oglašanje (najlaže, če nekajkrat poslušamo posnetek na CD-ju Gozdne ptice Slovenije, avtor dr. Tomi Trilar), se zavemo, da gre za dokaj pogosto ptičjo vrsto. Vsaj v Posavju je tako. Če si vzamemo čas in sledimo njegovemu oglašanju, hitro spoznamo, da je nenehno v gibanju. Včasih za trenutek opazimo med zelenjem živo rumeno barvo perja ali rdeč kljun, ali pa mu s pogledom sledimo, ko poleti v krošnjo sosednjega drevesa. Okretno letenje mu omogočajo dolge črne peruti (skoraj pol metra razpona), sam let pa precej spominja na let detla ali cararja. Kobilarjev v jati, razen v času selitve, ne bomo opazili.

V času poplave digitalnih fotoaparatorov vse več ljudi želi videne ptice tudi fotografirati, posnetke pa predstaviti drugim ljubiteljem prek različnih internetnih forumov. V obilju kvalitetnih posnetkov večine vrst ptic pa se je zelo malo avtorjem posrečilo posneti kobilarja. Na slovenskem portalu Foto narava (<http://galerija.foto-narava.com>) je trenutno 8 posnetkov, na holandskem Birdpix-u (<http://www.birdpix.nl>) pa kljub številnemu članstvu le 9. Celo med profesionalnimi naravoslovnimi fotografi so redki z uspešnimi posnetki. Če pa se malo poglobimo v kobilarjeve poletne prehranjevalne navade, si lahko pot do uspešnega posnetka olajšamo. Že junija do tedaj žužkojede ptice premamijo zrele češnje. Kasneje v juliju in avgustu pa se ne morejo upreti sladkim plodovom višenj, zgodnjih vrst hrušk in sliv pa murv in predvsem smokev. Pri tem lahko priletijo povsem v bližino naselij. A so pri tem zelo previdni. Večkrat se »za napad« odločijo za jato škorcev, ob vsakem bližanju človeka ali nenavadnem šumu

pa takoj odletijo v varno zavetje gozda. Če jih nič ne zmoti, se lahko pri sladki pojedini zbere cela družina. Tudi na bližino človeka se navadijo, saj jih je Brankov sosed cele ure nemoteče opazoval na murvi le nekaj metrov proč. Žal je Branko za to zvedel šele potem, ko je bila letina že obrana. Bilo mu je kar malo žal za izgubljeno fotografsko priložnostjo, saj bo treba počakati leto dni do nove. A tudi njegov fotoulov na višnji je spoštljiv. Ure negibnega čakanja že od zgodnjih jutranjih ur so se obrestovale. Pred njegovimi očmi so kobilarji spretno obirali sladke plodove ter jih stiskali v kljunih, da je njihov sok kar tekkel po zlatem perju. Sam imam več izkušenj z opazovanji na slivah, zgodnjih vrstah hrušk in predvsem smokvah (figah), ki so v Posavju kar pogoste. V Križu nad dolino Mirne raste velik smokvovec tik ob zidu kmečke hiše. Kobilarje sem pri hranjenju zato lahko opazoval kar skozi okno dnevne sobe. Tudi na obisku v Beli krajini sem med približevanjem domačiji s smokvovcem splašil par kobilarjev. Prijatelj Jože Kosec mi je povedal, da so mu letos kobilarji na domačiji nad Kostonjavo (na Krki) pospravili tako rekoč vse zrele fige. A je takoj z nasmehom na obrazu dopolnil, da jim nikakor ni zameril, saj mu je bilo poplačano z vsakodnevnim ogledom njihovih predstav. Njihova »tehnika« hranjenja pa je bila povsem drugačna kot pri močvirski sinici, ki se ravno tako ne odreka zrelim figam.

Kljub skrivnemu življenju pa mnogim ljudem kobilarji niso neznani. Starejša gospa, ki je spomladi v Vrbini iskala mavrahe, je po opisu takoj dejala: »Aha, to je pa vuga, ali 'prid po gliv'. Teh je bilo včasih veliko, kot tudi dapov - tistih s perjanico (smrdokavra, opomba avtorja). Teh ne vidiš več. Tale, ki poje 'prid po gliv' je sporočil, da gobe že rastejo,« je še pristavila.

»Naš« kobilar ali vuga (*Oriolus oriolus*) je edini evrazijski predstavnik družine kobilarjev; kakih 70 vrst te družine najdemo od Afrike in Azije vse tja do Malaje in celo Avstralije. Razširjen je po vsej Evropi, le v Skandinaviji mu polezne razmere ne omogočajo preživetja. Z imenom »Oriolus« ga daljnega leta 1250 prvič omenja nemški dominikanski redovnik, filozof in teolog Albertus Magnus. Gre za onomatopoejsko tvorbo imena (izpeljano iz njegovega oglašanja). Marsikatero latinsko besedo so prevzeli drugi narodi in zato ne čudi angleško ime (Golden) Oriole. Pri nas večinoma že pozabljeno ime vuga se uporablja tudi v hrvaškem in srbskem jeziku (zlatna vuga). Podobno ime zasledimo še pri

drugih slovanskih narodih – Čehi mu pravijo žluva hajná, Slovaki vlha hájová, Poljaki wilga, Rusi ivoljga. O priljubljenosti podobe kobilarja pove tudi podatek, da sem našel njegov lik na poštnih znamkah 43 držav Evrope, Afrike in Azije. Od vročega Burundija na jugu Afrike do Švedske in Finske na severu Evrope. Na večini je upodobljena slika samca, saj se samica precej manj intenzivnih barv (svetli rumenkasto zeleni toni).

Obe imeni (vuga, oriole) sta izpeljani iz njegovega melodičnega žvižgajočega oglašanja, ki se ga z malo truda lahko tudi naučimo. Z dobrim posnemanjem se mi je že nekajkrat posrečilo, da je priletel na bližnjo krošnjo. Sem pa že doživel, da se je z njegovo »pesmijo« oglašil škorec, ki je znan kot dober oponašalec. Zato previdnost pri opazovanjih gozdnih ptic nikoli ni odveč. Kadar kobilar začuti nevarnost, se oglasi z raskavim glasom, ki nekoliko spominja na oglašanje šoje ali zelenca.

V kakšnem gozdu lahko pričakujemo, da bomo opazili ali vsaj slišali kobilarja? Najraje gnezdi v sestojih topolov ali jelše v bližini večjih vodnih površin (reke, jezera). Ravno tako mu ustrezajo obsežni sestoji hrastovih gozdov ter večji parki, sadovnjaki in vrtovi s sklenjenimi drevesnimi krošnjami. V plantažnem nasadu topola v Vrbini pri Brežicah poleti slišim po več parov (samcev) hkrati. Nič manj pogosto tudi v obsežnih bukovih gozdovih Gorjancev in posavskih hribov. Nikoli ga nisem opazil višje od ~500 m nadmorske višine ali v gozdu s prevladujočimi iglavci. Po vrnitvi iz Afrike se v krošnjah nemudoma začnejo zračne akrobacije. Samci zasledujejo samice v vrtoglavih snubitvenih poletih skozi krošnje. Pred leti sem jih tako opazoval, kako so iz krošenj za sekundo ali dve zakrožili nad gladino jezer v šentlenskih glinokopih. Ko si pari pridobijo svoj teritorij, se prične graditev pletenega gnezda na končnih rogovilah vej. Travnne bilke morajo biti dobro prepletene, da v močnejšem vetru gnezdo ne pade na tla. Zato pa je gnezdo toliko bolj varno pred plenilci.

Letos je za opazovanje kobilarjev že prepozno. A se pravočasno pripravimo za naslednje leto. Poglejmo, kje v bližini uspevajo slive, zgodnje hruške, murve ali fige. In poleti pripravimo udoben stol, daljnogled ali fotoaparati in ja, ob kančku sreče in nekaj potrpljenja boste nagrajeni z družbo zlatih ptic. Mogoče celo z uspešno fotografijo. Srečno kobilarjem na poti, vam pa pri opazovanju. ●

1: Samec preverja varnost, preden utrga višnjo.
foto: Branko Brečko

2: Samica stiska zrelo višnjo, da iz nje priteče sladek sok.
foto: Branko Brečko

3: Redek trenutek - kobilar na suhi veji
foto: Branko Brečko

4: Kobilar v zraku med dvema krošnjama
foto: Branko Brečko

1

3

5

2

4

6

Tabor mladih ornitologov Rakov Škocjan 2007

//uredila Tanja Šumrada

1 in 2: Skupina za lastovke je staršem in obiskovalcem predstavila rezultate svojega dela. Popisovali so skalne, kmečke in mestne lastovke (na sliki).

foto 1: Dejan Bordjan

foto 2: Leon Kebe

3 in 4: Mladi so potrdili, da belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*) gnezdi tudi v snežniških gozdovih, vendar so povedali, da je izjemno redek.

foto 3: Dejan Bordjan

foto 4: Borut Rubinič

5 in 6: Repaljščica (*Saxicola rubetra*) ne izbira vsakršnih travnikov, je povedala skupina, ki je proučevala njen življenjski prostor na Cerkniskem jezeru in na Blokah.

foto 5: Dejan Bordjan

foto 6: Kajetan Kravos

Če ste letos med 30. junijem in 7. julijem iskali katerega izmed mladih ornitologov, ste jih skoraj gotovo našli nekje v bližini Cerkniskega jezera. Takrat je, tokrat že 14. zapovrstjo, potekal tabor mladih ornitologov. Bivali smo v Centru šolskih in obšolskih dejavnosti Rak v Rakovem Škocjanu, dneve pa smo preživljali ob raziskovanju ptičjega življa znotraj meja Notranjskega regijskega parka, v sodelovanju s katerim je tabor letos potekal. Na taboru je delovalo pet skupin. V petek 6. julija 2007 smo tudi pripravili zaključno predstavitev rezultatov dela za starše, prijatelje in okoliške prebivalce. V nadaljevanju sledijo kratka poročila delovnih skupin.

Popis belohrbtega detla

//Timi Čermelj, Matej Gamser, Jurij Hanžel, Domen Stanič in mentor Matjaž Premzl

Naša skupina se je spopadla z izjemno zahtevno nalogo popisovanja belohrbtih detlov (*Dendrocopos leucotos*) v javorniških in snežniških gozdovih. Čas teritorialne aktivnosti detlov je bil že davno mimo, zato nam je bilo že od začetka jasno, da bomo lahko zadovoljni že z enim najdenim detlom. V nasprotju z drugimi skupinami smo se na teren odpravljali že ob 4. uri zjutraj. Temu je sledila razburljiva vožnja po vse prej kot idealno vzdrževanih notranjskih gozdnih cestah. Ko smo naposled le prišli do popisnega območja, se je šele pričelo pravo delo – pešačili smo po skoraj neprehodnih gozdovih in izzivali belohrbte detle s pomočjo posnetka.

Prvi dan smo se nekako še sprijaznili z dejstvom, da iskanih detlov ni, z vsakim novim neuspešnim terenskim dnevom pa smo postajali bolj zaskrbljeni. Posmeh

ostalih skupin je postajal že nevzdržen, povrh pa se je proti nam zarotilo še vreme. Teden se je že skoraj povsem iztekel, mi pa smo bili še vedno brez opaženih belohrbtih detlov. Naš mentor Matjaž je iz rokava potegnil še zadnjega asa in padla je odločitev, da se napotimo v snežniške gozdove v neposredni bližini slovensko-hrvaške meje. Nekoliko negotovi smo ob šesti uri zakoračili v jasno in ledeno mrzlo jutro snežniških gozdov (celo kepali smo se, pa četudi z zrnji toče). Resničnost pregovora »Po dežju posije sonce« se je pokazala že mnogokrat in tudi tokratni popis ni bil nikakršna izjema. Odziv smo zabeležili že na prvi točki – belohrbti detel je dvakrat zatrkal. Sreča nas je spremljala tudi na drugi točki, saj se je belohrbti detel oglasil. Vsem se je od srca odvalil kamen, nekaterim morda tudi skala, in terenski dan je minil v veselem duhu. Spričo redkosti tega detla smo bili z rezultati več kot zadovoljni, zelo zanimivo pa bi bilo raziskavo ponoviti v času največje aktivnosti detlov – na primer marca.

Življenjski prostor repaljščice

//Omar Alhady, Nina Ribarič, Valentina Sergaš, Anže Škoberne in mentorica Eva Vukelič

Naša skupina je raziskovala življenjski prostor repaljščice. Zanimalo nas je, zakaj repaljščice (*Saxicola rubetra*) ne najdemo na vlažnih travnikih ob Cerkniskem jezeru, čeprav so tam na prvi pogled primerne razmere zanje. Obiskali smo tamkajšnje travnike, za primerjavo pa še travnike na Cerkniskem jezeru in na Blokah, kjer repaljščice bivajo. Na vsakem travniku smo opazovali in ocenili dejavnike, ki bi lahko vplivali na to vrsto: velikost travnika, kateri življenjski prostori ga obdajajo, vlažnost tal, gostota in višina trave, pogostost in tip prež, količino žuželk, ali so travniki pokošeni, druge človekove dejavnosti in obstoj plenilcev. Ugotovili smo, da se repaljščice zadržujejo na obsežnih, odprtih travnikih z gosto visoko travo in veliko nizkimi prežami. Domnevamo, da jim travniki ob Cerkniskem jezeru in na Blokah ne ustrezajo zaradi prenizke in prerredke trave, pomanjkanja nizkih prež in zaradi majhnih površin travnikov, obdanih z gozdom. Poleg repaljščice smo

7

9

8

10

11

opazovali tudi druge zanimive ptice. Najbolj smo si zapomnili vodomca, škrlatca, škrančarja, številne pastirice in rjave srakoperje, pa sivo čapljjo pri uspešnem lovu žab in voluharic. Prav tako nismo mogli mimo urha, zelenih žab, kobilic, kačjih pastirjev, metuljev, mesojedih rastlin in lilij. In vsako jutro znova smo podirali rekorde v hitrem odhodu na teren.

Skupina za popis škrlatcev

//Manca Jereb, Maja Marčič, Nika Mori, Metka Šuc in mentor Aleš Tomažič

Naša skupina se je na letošnjem taboru ukvarjala s škrlatcem (*Carpodacus erythrinus*). V Sloveniji je vrsta redka, saj jo najdemo samo v okolici Cerknškega jezera. Ravno to dejstvo nas je posebej zanimalo. Poskušali smo namreč ugotoviti, zakaj škrlatec gnezdi prav tu in nikjer drugje.

Obdelali smo 22 popisnih točk, za katere je bilo znano, da na njih pojejo oziroma so peli škrlatci. Na teh točkah smo ocenili odstotno zastopanost posameznih vrst rastlin, povprečno višino grmovja in popisali druge vrste ptic.

Ugotovili smo, da je zanj bistvenega pomena predvsem krhlika (*Frangula alnus*), s katero se v pretežni meri prehranjuje, podobno kot tudi druge semenojede vrste (zelenci, repniki, liščki).

Popis kmečkih, mestnih in skalnih lastovk ter huddournikov

//Jakob Puh, Maja Slak, Zala Vuga in mentor Žiga Iztok Remec

Naša skupina je popisovala lastovke po krajih okoli Cerknškega jezera. V tem delu Slovenije je zanimivo predvsem pojavljanje gnezdečih skalnih lastovk (*Hirundo rupestris*) na viaduktih primorske avtoceste.

Večino časa na taboru smo posvetili kmečkim (*Hirundo rustica*) in mestnim lastovkam (*Delichon urbica*), popisali pa smo tudi skalne lastovke na viaduktih. Veliko smo se vozili po okoliških krajih in spoznavali prijazne ljudi. Zapisovali smo si, kam je gnezdo obrnjeno, kje je postavljeno in če so mladiči v njem. Vaščani so nam

bili v veliko pomoč in nam pomagali z vsemi mogočimi podatki.

Našli smo 33 gnezd kmečkih lastovk in 147 gnezd mestnih lastovk. Večino gnezd kmečkih lastovk smo našli v hlevih. Mestne lastovke pa smo po pričakovanih našli le na pročeljih stavb, predvsem na severovzhodnih stenah.

Poleg opazovanja lastovk smo se z veseljem udeležili tudi dveh nočnih popisov podhujk. Prvega je prekinila spektakularna nevihta, ki nam je pričarala obilo magičnih bliskov in grmenja. Na drugem popisu pa sta nas spremljala mraz in jasno nebo. Kljub vsemu se nismo pustili odgnati in na koncu večera smo bili poplačani s prečudovitim pogledom na jezero v mesečini in oglašanjem ene prezeble podhujke.

Poročilo skupine za rjavega srakoperja

//Valentin Gregor, Kristina Jurman, Neža Kocjan, Tanja Šumrada in mentor Dejan Bordjan

Na letošnjem taboru se je naša skupina posvetila popisovanju rjavega srakoperja (*Lanius collurio*). Popis smo omejili na odprte površine v severovzhodnem delu Notranjskega regijskega parka. Beležili smo višino in tip lovnega mesta ter dejansko rabo zemljišč. Skupaj smo popisali 4,55 km², na popisanih površinah pa smo zabeležili 73 teritorijev. Iz podatkov smo izračunali gostoto, ki je v povprečju znašala 16 parov na km². En dan smo preživeli na Cerknškem jezeru. Tam smo se posvetili spremljanju številčnosti in pojavljanja ptic, ki je del celoletnega spremljanja ptic na tem območju. Skupaj z drugimi skupinami pa smo odšli tudi na Slivnico. Poskušali smo opraviti popis podhujke, ki pa ga je žal prekinilo romantično gledanje strel v dežju na travniku ob hladnih krastačah.

Letošnji tabor so omogočili: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, Ministrstvo za šolstvo in šport in družba Mobitel. Vsem sponzorjem se lepo zahvaljujemo. ●

7 in 8: »Škrlatec (*Carpodacus erythrinus*) na Cerknškem jezeru išče grmiče krhlike, saj se hrani z njenimi plodovi,« pravijo dekleta. foto 7: Dejan Bordjan
foto 8: Leon Kebe

9 in 11: Skupina za popis rjavega srakoperja (*Lanius collurio*) je ugotovila, da je gnezditvena gostota teh ptic na SV delu Notranjskega regijskega parka velika. foto 9: Dejan Bordjan
foto 11: Janez Papež

10: Poplave na Cerknškem jezeru skrbijo, da se območje ne zaraste v gozd. V času tabora, ko vode ni bilo, je bilo jezero zanimivo za opazovanje travniških ptic. foto: Ivan Esenko

Spoznavanje ptic na malo drugačen način

//Alen Ploj

1: Pogosto pojavljajo južne postovke (*Falco naumanni*) na znamkah kaže na njeno ogroženost. foto: Alen Ploj

2: Kazahstanski blok z motivom čebelarja (*Merops apiaster*) foto: Alen Ploj

3: Ovitek prvega dne, ali s kratico: OPD foto: Alen Ploj

4: Jugoslavija je leta 2002 izdala še zadnje znamke z motivom ptic, tokrat pevk. foto: Alen Ploj

5: Ali opazite napako? foto: Alen Ploj

Ornitologija je hobi. Filatelija prav tako. Kaj dobimo, če to dvoje združimo? Filornitologijo? Morda.

Sam sem se sprva navdušil za ptice, kasneje tudi za znamke (filatelijo). Ker pa brez ptic ne gre, sem se odločil, da bom zbiral znamke, na katerih so upodobljene ptice. Začetek je kot ponavadi težak. Brez izkušenj in znanja. Kot marsikateri začetnik sem svoje prve znamke kupil prek spleta. Z leti je moje znanje raslo, z njim pa tudi zahteve. Želja po novih znamkah je bila vedno večja. Tako sem se odločil, da prek interneta vzpostavim stik z zbiralci iz bolj oddaljenih držav sveta. Moja prva mednarodna menjava je potekala s prijateljem iz Izraela. Ker je vse šlo kot po maslu, sem bil zelo zadovoljen. Tako se je počasi debelila knjižica z naslovi izmenjevalcev, ki prihajajo z vsega sveta. Imam menjalne prijatelje ali po angleško »pen friends« iz Rusije, Romunije, Islandije in celo s Kube. Skratka, ogromno. Filatelisti zbiramo poleg znamk tudi male pole, zvežčke, ovitke prvega dne ... Mala pola je več znamk (ponavadi do 12) v eni polji (niso ločene), medtem ko je zvežček nekakšna knjižica, v kateri so znamke. Ovitek prvega dne (OPD) ali po angleško FDC (First Day Cover) se izda na dan izida novih znamk. Na kuverto nalepijo znamke in jih žigosajo s posebnim žigom, izdelanim le za ta dan in za to priložnost.

Kadar komu kaj razlagam, me navadno vpraša, koliko znamk imam. Vsak filatelist to zelo težko pove (vsaj po mojih izkušnjah), ker je znamk v zbirki preprosto preveč, da bi jih ocenil, kaj šele preštel. Pri filateliji je težko biti na tekočem, ker izhajajo vedno nove in nove znamke. Veliko k temu pripomore tudi internet, čeprav je nekaterim še vedno ljubša stara dobra pisemska pošta. Na spletu je veliko strani, posvečenih

zbiranju znamk na temo ptic, obstajajo pa celo katalogi takšnih znamk.

Svojo zbirko dopolnujem že kar nekaj let. O številu znamk je težko govoriti, katalogska vrednost pa je nekoliko več kot 3000 evrov. (Za ta denar dobiš že skoraj 2 zelo dobra teleskopa). Meni osebno so najbolj všeč znamke z Islandije in iz Belgije, to pa zato, ker ne izdajo le dveh znamk in zaključijo, temveč že več kot 10 let vsako leto izdajo več kot 4 znamke s podobami ptic, te pa se med seboj dopolnjujejo oz. so na znamkah vedno nove vrste ptic. Tako je Belgija izdala že več kot 70 znamk in na vsaki je druga vrsta ptic. V moji zbirki najdemo številne vrste ptic, vendar papir in domače perjadi ne boste našli v njej. To pa zato, ker sem se odločil, da bom zbiral večinoma znamke z motivi ptic, ki se pojavljajo v Sloveniji in Evropi, saj te vrste vidim tudi v naravi in si jih znam predstavljati, kako so videti v živo. Tu in tam se pregrešim in shranim tudi kakšne lepe znamke, na katerih so papige, goske ... Zanimive so tudi znamke z napakami. Sam imam le nekaj takšnih znamk, saj so napake zelo redke. Sem se pa zelo nasmeljal in obenem načudil, kako so ga lahko pri turških znamkah tako polomili – na znamko so dali sliko poljskega vrabca, napisali pa so, da je to domači vrabec. V istem setu (6 znamk) so naredili še več manjših napak, ki so jih potem odkrili tudi drugi zbiralci ptičjih znamk.

Najpogostejše na znamkah so ptice, ki so v posameznih državah pogoste. Velikokrat pa se zgodi ravno obratno, in države v želji, da bi osveščali ljudi, na znamkah upodobijo redke in ogrožene ptice. Ena izmed takšnih je tudi Slovenija, ki je leta 1995 upodobila na 4 znamkah južno postovko, zlatovranko, črnóčelega srakoperja in črnoglavega strnada. Velikokrat so ptice upodobljene v svojem habitatu, saj jih ljudje tako bolje spoznavajo, si lažje predstavljajo, zakaj jih opazujejo na določenih mestih, ter razumejo razloge za njihovo ogroženost. Vsaka država na znamkah upodablja ptice, ki so značilne za to državo ali celino. Tako najdemo na brazilskih znamkah veliko papirg, na islandskih veliko vodnih ptic ipd.

Znamke izdaja tudi veliko mednarodnih organizacij, ki z njihovo prodajo delno pripomorejo k ohranitvi ptic in drugih živali, ki so upodobljene na znamkah. Tako najdemo znamke svetovno znanih organizacij WWF, BirdLife International, RSPB ...

V mednarodnem sodelovanju je bila celo izdana znamka za 15 \$, na kateri je upodobljena slonokoščena žolna (*Campephillus principalis*), ki je bila že razglašena za izumrlo, zdaj pa so ji raziskovalci v gozdovih Floride ponovno prišli na sled. Denar od prodaje znamk gre v sklad za ohranitev te ponovno odkrite neprecenljive in ogrožene vrste.

Žal vedno pogosteje na poštah namesto lepe poštne znamke poštni delavci na pismo nalepijo »brezzvezno« belo nalepko, s črno črtno kodo. ●

→ Postanite član DOPPS, pridružite se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-mail: dopps@dopps-drustvo.si ali nas pokličite na 01 426 58 75.** Poslali vam bomo pristopni paket. Postali boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in je partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International. S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

6: Znamka iz Belgije. Da, njena vrednost je napisana v evrih, v setu jih je sedem. foto: Alen Ploj

7: Znamke s Poljske, ki jih je izdala organizacija WWF. foto: Alen Ploj

8: Slovenske znamke so izšle leta 1995, na njih so upodobljene najbolj ogrožene slovenske vrste ptic. foto: Alen Ploj

9: Sprednja platnica zvežčka - "knjižice" z znamkami ... foto: Alen Ploj

10: ... in še vsebina zvežčka. foto: Alen Ploj

11: Mala pola foto: Alen Ploj

Radensko polje

//Marjan Trobec in Tomaž Mihelič

1: Zima na meandru je čudovita igra narave, saj se led, ko izpod njega odteče voda, razlomi v številne raznolike kose.

foto: Marjan Trobec

2: Informativna tabla je postavljena na robu polja. Še več tabel pa nam pojasnjuje zanimivosti Radenskega polja ob sprehodu po učni poti.

foto: Marjan Trobec

Opis območja

To izrazito kraško polje je veliko 4 km² in je med manjšimi kraškimi polji v Sloveniji. Leži ob cesti Grosuplje – Velika Račna – Videm-Dobrepolje, jugovzhodno od Grosuplje, na nadmorski višini okoli 320 m. Nekoliko je nagnjeno proti vzhodu, kjer je tudi bolj mokro. Posebnost na Radenskem polju je osamel 68 m visoki grič Kopanj. Na njem so cerkev, župnišče in osnovna šola. Ima pa tudi svoj neusahljivi izvir vode.

Radensko polje napajajo tri rečice: Dobravka, Zelenka in Šica. Zanimivo je predvsem zaradi kraških pojavov, kot so izviri, ponori in estavele ali retja, kjer voda občasno ponika ali pa prihaja na površje. Tu lahko opazujemo vse značilnosti kraškega polja: višji kraški obod, kraški izviri na eni strani, ponikalnica, ki teče prek polja, in kraški požiralniki s požiralnimi jamami na drugi strani. Največja in najbolj razvejena skupina retij na severnem delu polja so srednice. Večji del leta so poplavljeni, ob večjih sušah pa se pokažejo v njih močne, razvejene kamnine.

Dostop

Najboljše izhodišče za pristop na Radensko polje, bodisi s kolesom bodisi peš (tudi v času debele snežne odeje – pač s krplici), je Boštanj. Do tja se pripeljemo iz Grosuplje, od koder nadaljujemo 3 km v smeri Krke. Pod zanimivo zgodovinsko razvalino Boštanjanskega gradu nas pričaka turistično-kulturni center.

Tod je kar nekaj prostora za avtomobile. Pohodna pot se nadaljuje takoj za centrom in je na več mestih po Radenskem polju označena z informativnimi tablam. Druga možnost je, da se peljemo mimo Boštanja v smeri Videm-Dobrepolje in s pohodom začnemo z druge smeri, v Mali Račni.

Ptice na območju

Na polju so stalni vodotoki, zalite kotanje in občasne obsežne poplave (pozno jeseni in spomladi), zato je tudi ptičji svet Radenskega polja precej bogat in pester v vseh letnih časih. Radensko polje nam lahko prav v vsakem dnevu pripravi kakšno presenečenje. Kadar se poplave ujamejo s preleti vodnih ptic, bomo polje lahko primerjali z najbolj znamenitimi ornitološkimi območji v Sloveniji.

Radensko polje pa obiščimo tudi v gnezdilni sezoni. Območje meji na vasi Malo Mlačevo, Zagradec in Velika Račna. V vseh treh vaseh gnezdijo bele štorlkje (*Ciconia ciconia*) in v prvih dveh gnezdih so bili letos kar štirje mladiči. Na polju je bila večkrat opažena tudi redka črna štorlkja (*Ciconia nigra*).

Na območju lahko opazujemo prek 80 vrst ptic, od katerih velika večina tam tudi gnezdi. Tu bomo našli tako ptice odprtih travnišč, denimo poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*), pogoste pa bodo tudi ptice, ki so vezane na kulturno krajino z dovolj strukturami, na katerih posedajo: rjavi srakoper (*Lanius collurio*), prosnik (*Saxicola torquata*), repaljščica (*S. rubetra*). Če bi se radi naučili razlikovati samice ali mladiče pri prosniku in repaljščici, je Radensko polje kot nalašč za vas. Pogosti gnezdilki sta tudi rjava penica (*Sylvia communis*) in močvirska trstnica (*Acrocephalus palustris*). Slednjo lahko poslušamo tudi ponoči. Nočni obisk Radenskega polja pa nam utegne razkriti tudi slavca (*Luscinia megarhynchos*) in velikega skovika (*Otus scops*), skoraj zagotovo pa bomo slišali tudi prepelico (*Coturnix coturnix*). V preteklih letih sta na polju gnezdila tudi kosce (*Crex crex*) in kozica (*Gallinago gallinago*). Vrsti se spomladi še vedno pojavljata na polju, gnezditve pa ni več zanesljiva. Poslastica, ki nas prav tako lahko preseneti med gnezditvijo, je čapljica (*Ixobrychus minutus*). Od vodnih vrst bomo med gnezditvijo najpo-

gosteje naleteli na mlakarico (*Anas platyrhynchos*) in maledga ponirka (*Tachybaptus ruficollis*). Na polju najdemo tudi tri vrste strnadov: rumenega (*Emberiza citrinella*), velikega (*Miliaria calandra*) in trstnega (*E. schoeniclus*), vendar so vse tri redke.

Druge zanimivosti

Radensko polje je vključeno v omrežje Natura 2000. Varstveni pomen mu med drugim dajejo navadni ris (*Lynx lynx*), rjavi medved (*Ursus arctos*), znameniti jamski živali hrošč drobnovratnik (*Leptodirus hochenwarti*) in človeška ribica (*Proteus anguinus*), polž ozki vretenec (*Vertigo angustior*), pezdirk (*Rhodeus sericeus amarus*) ter metulji črtasti medvedek (*Callimorpha quadripunctaria*), travniški postavnež (*Euphydryas aurinia*) in močvirski cekinček (*Lycaena dispar*).

Spomladi in poleti tod cvetijo barjanska vijolica (*Viola uliginosa*), močvirska logarica (*Fritillaria meleagris*), sibirska perunika (*Iris sibirica*)...

Geološko so zanimive že omenjene estavele ali retja, ki požirajo in bruhajo vodo. Le-ta so zanimiva pozimi, ko površinska voda zmrzne, vode pa odtečejo. Led se zato zlomi pod svojo težo in na brežini ostanejo različni kosi razmetanega ledu. V ponornih jamah, Lazarjevi in Zatočni, se pozimi ustvarjajo čudovite kapniško-ledene skulpture.

Veliko informacij o Radenskem polju najdete na spletni strani: www.radenskopolje.si.

→ Gnezditve:

- mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*)
- čapljica (*Ixobrychus minutus*)
- bela štoklja (*Ciconia ciconia*)
- mlakarica (*Anas platyrhynchos*)
- postovka (*Falco tinnunculus*)
- prepelica (*Coturnix coturnix*)
- divja grlica (*Streptopelia turtur*)
- veliki skovik (*Otus scops*)
- poljski škrjanec (*Alauda arvensis*)
- drevesna cipa (*Anthus trivialis*)
- slavec (*Luscinia megarhynchos*)
- repaljščica (*Saxicola rubetra*)
- prosnik (*Saxicola torquata*)
- močvirska trstnica (*Acrocephalus palustris*)
- rjava penica (*Sylvia communis*)
- trstni strnad (*Emberiza schoeniclus*)
- veliki strnad (*Miliaria calandra*)

→ Negnezditveno obdobje:

- priba (*Vanellus vanellus*)
- rečni galeb (*Larus ridibundus*)
- velika bela čaplja (*Egretta alba*)
- reglja (*Anas querquedula*)
- rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*)

3: Kamnina v suhem retju se pokaže v sušnih mesecih. Ob večjih padavinah pa je tudi po več metrov pod vodo, ko bruhajo in požirajo vodo. foto: Marjan Trobec

4: Sibirski perunika nam ob koncu maja ponuja čudovite podobe, tako po obliki kot modrini cvetov. Žal pa je vsako leto manj, tudi zaradi človekovih posegov v njen življenjski prostor. foto: Marjan Trobec

5: Četverčki v Zagradcu so nas letos res resnično razveselili. Žal pa so poleteli le trije, ker je eden sredi poletja padel iz gnezda. foto: Marjan Trobec

Ženeva je šarmantno mesto z bogatim mednarodnim utripom, ki ji ga dajejo pomožni sedeži Organizacije združenih narodov in glavni sedeži mnogih v okviru OZN delujočih organov (UNHCR, ILO, WHO, itd.).

Še poseben šarm pa ji daje Ženevsko jezero, ki je izjemno zanimivo tudi za opazovalca ptic. Kot me je v Amsterdamu presenetilo, da so golobi grivarji (*Columba palumbus*) najpogostejše ptice in gnezdilci v mestnih parkih in se ljudi sploh ne bojijo, pa siva pevka (*Prunella modularis*) v Parizu, kjer gnezdi v parkih sredi mesta, me je v Ženevi presenetilo ogromno število črnih škarnikov (*Milvus migrans*). Še posebej če vemo, da v Sloveniji gnezdi en, kvečjemu dva para.

Šarmantni so tudi veliki žagarji (*Mergus merganser*), ki vzrejajo mladiče v samem centru mesta in nam ponujajo neomejene fotografske užitke.

Tomi Trilar, Ljubljana

Vrbina, območje med Krškimi in Brežicami, je znana po jedrski elektrarni, obsežnih topolovih nasadih in dveh večjih gramoznicah. V njih je največje bogastvo ptičjega sveta. V tokratnem izboru predstavljam verjetno najbolj pisano vrsto tukajšnjih ptic, čebelarja (*Merops apiaster*). Že več let jih opazujem v manjši »ilegalni« gramoznici nedaleč od doma. Okoliško grmovje mi rabi kot odlična krinka. V maju letošnjega leta se je ob vrnitvi s prezimovanja tu ustavilo največ čebelarjev doslej, kar je privabilo kar nekaj naravoslovnih fotografov. Kot pri večini drugih vrst ptic je tudi fotografiranje čebelarjev povezano z vztrajnim čakanjem, dobrim poznavanjem njihovih navad in ... včasih kančkom sreče.

Branko Brečko, Gornji Lenart pri Brežicah

Obročkanje

//Sava Osole

1: Kmečke lastovke (*Hirundo rustica*) izven gnezditvenega obdobja skupinsko prenočujejo v grmiščih in podobni vegetaciji, pa tudi v krošnjah dreves.

foto: Leon Kebe

2: Obročkanje je še vedno edina metoda, ki omogoča sledenje majhnim pticam na dolge razdalje.

foto: Ivan Kogovšek

Obročkanje ptic je tema, o kateri le redko kaj preberemo, čeprav se z njim ukvarja kar nekaj članov DOPPS in nekateri najbolj priznani slovenski ornitologi. Metoda je mednarodno razširjena, povezuje strokovnjake po vsem svetu in nam pove marsikaj novega o pticah. Kako to, da o obročkanju tako malo pišemo in govorimo? Pa ne, da bi se bali govoriti o tem? Ali pa se o tem govori in piše le v strokovnih krogih, mi neposvečeni pa o tem ne vemo prav dosti.

Odkar sem članica DOPPS, sem po zaslugi prijaznih obročkovalcev večkrat sodelovala pri obročkanju. Doživetje je res nekaj posebnega, saj lahko ptiče opazuješ čisto od blizu, dobesedno v roki. Držati v roki drobno, toplo ptičje telesce, tako lahko in eterično in tako polno življenja. Telesce, ki se v hipu spet spremeni v letečo piko na obzorju, takoj ko razpreš dlan. Pa seveda ni namen obročkanja, da bi nežnosti željnimi omogočali, da malo pobožajo in pocrklijo kako bičjo trstnico ali plavčka in pri tem še sebe malo raznežijo. Čeprav se to, seveda, vsakič zgodi, ganjen si, če hočeš ali ne.

Namen obročkanja je čisto drug. Znanstveniki z obročkanjem ugotavljajo selitvene poti ptic. Spremljajo tudi številčnost populacije, kdaj se posamezne vrste selijo, iz iztrebkov pa ugotovijo celo kaj o prehrani ptic. V Sloveniji obročkajo po grobi oceni približno 100.000 ptic vsako leto, ponovno pa ujamejo kvečjemu 2-3 % obročkanih ptičev. Metoda vključuje lovljenje ptic v mreže, obročkanje in, če je sreča mila, ponovni ulov ptice z obročkom na

drugem mestu, na drugi obročkovalski postaji. Tako ob dovolj rednem in množičnem obročkanju izvemo, kam in kako hitro je določen osebek letel oziroma se selil. Podatki o ulovu obročkanih ptičev prihajajo z vsega sveta, naši obročkovalci pa so včlenjeni v Euroring, evropsko obročkovalsko zvezo. Slovenski center je v Prirodoslovnem muzeju, vodi ga Dare Šere. Obročkovalske postaje, stalne in občasne, so posejane po vsej Sloveniji in na njih ljubiteljsko dela približno 60 zanesenjakov, ki pa seveda niso vsi ves čas aktivni.

Moje zadnje obročkanje, recimo raje, pomoč obročkovalcem, se je dogajalo na Ljubljanskem barju, nekaj zaporednih večerov letošnjega avgusta. Nekaj radovednežev nas je šlo pomagat Daretu Fekonji, ki je obročkal kmečke lastovke. Fantje so najprej opazovali, kam hodijo lastovke spat, nato pa so na primerno mesto postavili mreže. Potem smo ob mraku vneseno opazovali, kako se nad nami zbirajo cele ščebetajoče jate, ki se nato med kroženjem in akrobatskim spreletavanjem porazgubijo po grmovju, še malo poklepetajo in se v temi končno umirijo.

Pri preletu pa se jih je seveda veliko ujame v nastavljene mreže. Na začetku smo jih še poskušali šteti, nato smo trud opustili. Počakali smo, da se je vse umirilo in nato hiteli pobirati ptice iz mrež. Lastovke, lastovke! Deset, dvajset, petdeset, sto! Da, več kot sto petdeset se jih je ujelo v enem večeru. In še več bi jih bilo, če bi postavili daljšo mrežo. Ampak potem bi jih lahko obročkali kar vso noč. In ne bi bili samo mi ob spanje, marveč tudi lastovke, ki so morale najprej počakati, da jih odrešimo mreže, potem pa na merjenje, tehtanje, obročkanje in končno izpustitev. In nato vendarle v grmovje, spat!

Dela je veliko in obročkovalcu najlažje pomagaš tako, da med merjenjem in tehtanjem podatke sproti zapisuješ v zvezek. Pri delu s ptico samo pa se zelo poznata spretnost in rutina. Vešč obročkovalec vzame

ptico iz vreče, jo mimogrede pregleda, določi vrsto, spol in starost, izmeri perut, obročka in stehta in vmes pobere še kakega parazita iz perja. Gibi so nežni, hitri in učinkoviti, zaporedje natančno določeno. Na začetku sem z grozo gledala natikanje malega obročka na tanko nožico, v strahu, da se poškoduje. Zdaj samo še občudujem spretno roke. Niti en gib ni preveč, niti eden premalo. In že večša roka vrže ptico v zrak, da odleti. Tudi to mi je bila na začetku velika uganka. Kako se ptica, ki smo jo še ravnokar obročkali in tehtali in nasploh vrteli po rokah, kjer je najbrž prestala kar nekaj strahu, znajde naslednji hip v zraku in nemoteno odleti? Odgovora še vedno ne vem, dejstvo pa je, da se – vržene v zrak – v hipu znajdejo in odletijo. In tako gre skozi vso »zalogo«. Previdno in skrbno, dokler ni obdelana in izpuščena še zadnja ptičica.

Doživetje je nekaj posebnega, bližnji stik s pticami prinese nova spoznanja, najbolj pa si vesel, ko jih izpustiš in odletijo v svobodo, svoji usodi naproti. Potem lahko samo še čakaš. In si želiš, da boš dobil sporočilo z drugega konca sveta, da je ptico s tvojim obročkom nekdo ujel. Nekdo tak, ki ve, za kaj gre, ki mu ni vseeno in bo sporočil številko obročka ter kdaj in kje je bila ptica ujeta. Takih sporočil ni veliko, večina ptic in obročkov se izgubi v velikem svetu. Nekaj pa se jih le najde in te nosijo dragocena sporočila. Vem, kako so obročkovačci vsakega takega sporočila veseli. Takrat vedo, da trud ni bil zaman. ●

3: Verjetnost, da bo nek drug obročkovačec ponovno ujel to breguljko (*Riparia riparia*), je izredno majhna. Vendar vsaka ponovna najdba šteje. V množici obročkanih ptic po vsej Evropi in drugod po svetu, se vsake toliko vendarle kakšna ponovno ujame v mreže. In prinese majhen delček odgovora proučevalcem ptičjih selitev. Poznavanje le – teh je pomembno za varovanje vrst in njihovih habitatov na selitveni poti in v prezimovališčih. foto: Ivan Kogovšek

KODEKS SLOVENSКИH ORNITOLOGOV

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

4 in 5: Če se želite poučiti o obročkanju ptic, čemu služi in kako se delo opravlja pravilno, se lahko pridružite izkušenim obročkovačcem na eni od obročkovačevskih postaj v Sloveniji. Na sliki je postaja na Cerkniškem jezeru. foto: Ivan Esenko

avtorji:

Marjana Ahačič

Tomaž Jančar

Urša Koce

Bojana Lipej

Tomaž Mihelič

fotografi:

1: naslovnica brošure

3: Marjana Ahačič

5: Borut Mozetič

6: Aleš Jagodnik

1//Prezrti soplezalci

Spomladi smo v okviru projekta Natura Primorske, ki ga v okviru Programa pobude Skupnosti Interreg IIIA Slovenija – Italija 2000-2006 delno financira Evropska unija, izdali zloženko s pomenljivim naslovom: **PREZRTI SOPLEZALCI**. V njej smo predstavili veliko uharico in njen življenjski prostor ter z zgodbo o njeni vrnitvi v steno Štrkljevice pokazali, kako uspešno je lahko sodelovanje med naravovarstveniki in plezalci. Zloženka je namenjena plezalcem, ki jih želimo vzpodbuditi k naravi prijaznejšemu vedenju v stenah. Na voljo je v treh štirih jezikih: slovenskem, nemškem, italijanskem in angleškem.

V steni Štrkljevice je par uharic uspešno gnezdil do sredine devetdesetih, nato pa jo je zaradi preobljudenosti zapustil. Atraktivnost stene je namreč privabljala številne pohodnike in plezalce, ki so tako onemogočali gnezdenje tej izredno plahi sovi. Z dogovorom s Planinsko zvezo Slovenije, da se v steni preneha plezati in da se opusti planinsko pot, ki vodi čez njo, so se v Štrkljevici ponovno ustvarile razmere za uspešno gnezdenje najbolj plahih vrst. Velika uharica letos v steni tako ponovno gnezdi že tretje zaporedno leto. **TM**

2//Kosec, varuh vlažnih travnikov

Triletni projekt Life »Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca *Crex crex* v Sloveniji« je med številnimi pomembnimi dosežki prinesel tudi še eno zanimivo publikacijo: prav ob koncu projekta smo pripravili obsežno brošuro, v kateri je zbrano vse naše znanje o koscu, njegovem življenj-

skem prostoru in dejavnikih ogrožanja. Avtorja brošure, ki nosi naslov Kosec, varuh vlažnih travnikov, sta Luka Božič in Andrej Medved.

»Publikacija prinaša rezultate zahtevnega in predanega dela, ki so ga opravili sodelavci projekta, med katerimi so v prvi vrsti kmetje na projektnih območjih, kmetijski svetovalci, različni strokovnjaki in raziskovalci, ornitologi in drugi. Knjižica pravzaprav povzema vse, kar je do tega trenutka znanega o koscu, s poudarkom na Sloveniji in vsebinah, pomembnih za ohranitev kosca in njegovega življenjskega prostora v najširšem smislu,« je v uvodu v brošuro zapisal Andrej Medved. **MA**

3//DOPPS na Ekotržnici

Drugo soboto v oktobru smo se, kot že nekaj let zapored, predstavili na Ekoprazniku, prireditvi, ki jo že šesto leto zapored pripravlja Inštitut za trajnostni razvoj. Ekotržnica na Pogačarjevem trgu v Ljubljani je bila le eden izmed dogodkov, ki so pod naslovom »Živeti dobro – živeti eko in zdravo« ves teden potekali v Ljubljani.

Tudi društvena stojnica je med bolj obiskanimi. Na vprašanja številnih Ljubljančanov pa tudi obiskovalcev od drugod sta z veseljem odgovarjala Ivan Kogovšek in Tanja Šumrada. Seveda so mimoidoče tudi tokrat najbolj zanimale ptice – z veseljem so povprašali o kakšni podrobnosti v zvezi s pticami, ki obiskujejo njihove vrtove in krmilnice, se pozanimali o pticah, ki so jih opazili, a jih ne poznajo, ter se pogovorili o tem, kako za ptice in za nas, ljudi, čim bolj ohraniti naravo.

Med obiskovalce smo razdelili tudi precej DOPPS-ovih publikacij. Največ zanimanja sta vzbudila Vodnik po

koščevi učni poti in brošura o koscu, seveda tudi zato, ker je naravni rezervat Iški morost tako blizu Ljubljane. Ljudje so z veseljem segali po brošuri »Življenje med nebom in zemljo« ter z zanimanjem listali po starejših številkah revije Svet ptic. Med najbolj navdušene smo razdelili pristopne izjave v upanju, da se število tistih, ki se aktivno ukvarjajo z varstvom ptic in narave, še poveča. **MA**

4//Razstava o območjih Natura 2000 na Primorskem

Na sejmu Narava Zdravje oktobra v Ljubljani si boste lahko prvič ogledali razstavo Natura Primorske, na kateri bomo na osmih panojih predstavili bogastvo ptic in njihovih življenjskih prostorov primorske regije. Na vsakem izmed panojev je z besedo in fotografijami ptic in habitatov predstavljeno po eno območje: Julijske Alpe, Banjšice, Breginjski stol in Planja, Kras, Škocjanski zatok in Sečoveljske soline.

Uvodni pano na kratko predstavlja vseevropsko omrežje območij Natura 2000 ter vlogo, ki jo je pri njegovem vzpostavljanju v Sloveniji imelo Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Razstava je nastala v okviru projekta Natura Primorske, ki ga v okviru Programa pobude Skupnosti Interreg IIIA Slovenija – Italija 2000-2006 delno financira Evropska unija. **MA**

5//Sprejet Odlok o programu varstva in razvoja naravnega rezervata Škocjanski zatok za obdobje 2007-2011 (načrt upravljanja)

Dne 30. avgusta 2007 je Vlada RS na svoji 133. seji sprejela Odlok o programu varstva in razvoja naravnega

rezervata Škocjanski zatok za obdobje 2007 – 2011, ki ga je pripravil upravljalec rezervata, Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije v sklopu pravkar zaključenega projekta LIFE Narava – Obnova in ohranjanje habitatov in vrst v NR Škocjanski zatok. Program vsebuje celostno oceno stanja v rezervatu, načine uresničevanja ciljev varstva in razvoja, določenih z zakonom, oceno stanja v okolici rezervata ter predlog ukrepov za izboljšanje in preprečevanje škodljivih vplivov, določitev dejavnosti, ki se lahko opravljajo v rezervatu in smernice za njihov razvoj.

Upravljanje Škocjanskega zatoka, največjega polslnanega mokrišča v Sloveniji, je namenjeno zagotavljanju varstva naravnih vrednot ter vzpostavitvi in ohranjanju ugodnega varstvenega stanja vrst in habitatov v skladu z nacionalno in evropsko zakonodajo. Z uresničitvijo sanacijskih in upravljaljskih ukrepov želimo doseči predvidene varstvene in razvojne cilje rezervata, odprtega za javnost, ki so namenjeni predvsem ohranjanju ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, ohranjanju in večanju biotske pestrosti, izobraževanju in ozaveščanju šolskih otrok in dijakov, aktivnemu oddihu in izobraževanju prebivalstva ter znanstveno raziskovalnemu delu. **BL**

6//Novice z Volovje rebri

V prejšnji številki Sveta ptic smo poročilo s fronte na Volovji rebri zaključili z obetavno novico, da je minister Podobnik sprejel pobudo Koalicije o izdelavi državne strategije umeščanja vetrnih elektrarn v prostor. Žal se je novica izkazala za še eno prazno obljubo. Čeprav smo se na sestanku z ministrom pogovarjali že o konkret-

nih rokih izvedbe projekta, zdaj na ministrstvu sploh nočejo nič vedeti o tem, da bi se kaj dogovorili.

Za jalovo se je žal izkazala tudi sodba upravnega sodišča, ki je potrdila, da DOPPS-u nesporno pripada položaj stranke v upravnem postopku izdajanja okoljevarstvenega soglasja. Agencija RS za okolje jo preprosto ignorira! Ponovno, že tretjič, je s sklepom zavrnila DOPPS-ovo udeležbo v postopku. Kot da sodbe sploh niso prebrali! Tukaj o naključjih in spodrslijah pač ni več mogoče govoriti. Naj spomnimo: Komisija za preprečevanje korupcije je marca objavila mnenje, da ravnanja uradnikov v primeru Volovje rebri ustrezajo definiciji korupcije.

Za novo dimenzijo primera je konec junija poskrbela Evropska komisija. Intervencija Bruslja, ki je bila pričakovana, a smo jo vendarle težko čakali, je prišla ob praven času. Slovenija je dobila uradni opomin zaradi neustrezne določitve območij Natura 2000 za ptice: izrez Volovje rebri zaradi vetrnih elektrarn je v opominu izrecno omenjen. Za uradnike z okoljskega ministrstva pa tudi to še ni bilo dovolj resno opozorilo. Namesto da bi Volovjo reber nemudoma vključili v območje Natura, so Komisiji poslali izmotavajoč in zavajajoč odgovor in jo zaprosili za dodatnih šest mesecev časa za pripravo odgovora glede Volovje rebri. Bojda zato, ker novejši znanstveni podatki kažejo na nihanje populacij ptic (!) na tem območju. Ko smo ministrstvo zaprosili, da naj nam posreduje podatke, na katere se sklicuje, seveda nismo dobili odgovora. Videti je torej, da na okoljskem ministrstvu izgublajo razsodnost in z vsako potezo primer samo še globlje zapletajo.

Za izjemno novico je poskrbel Aleš

Jagodnik, domačin iz Ilirske Bistrice. Vsega dobrih 200 metrov od načrtovanih vetrnic je našel gnezdo planinskega orla, ki smo ga ornitologi iskali vso pomlad. Gnezdo, iz katerega je letos poletel en orlič, je na mogočem borovcu. Kljub intenzivnemu preverjanju literature nismo našli podatka, da bi kjerkoli na svetu postavili vetrno elektrarno tako blizu gnezda planinskega orla. Še en suicidni rekord Slovenije v globalnem merilu?

Avgusta in septembra na Volovji rebri opravljamo monitoring ujed, ki preletavajo območja načrtovanih vetrnih turbin. Raziskava še poteka. Že zdaj pa lahko poročamo o številnih preletih planinskih orlov, kačarjev, beloglavih jastrebov, celo ribjega orla in številnih drugih manjših vrst ujed. Skupaj smo že doslej zabeležili več sto preletov ujed prek območij vetrnih turbin. **TJ**

7//Nova pridobitev revije Svet ptic: spletna stran

Luč sveta je ugledala spletna stran revije Svet ptic, ki jo najdete na naslovu <http://hinet.si/dopps/projekti/svet-ptic/>.

Glavni atribut spletne strani je arhiv revij od rojstnega letnika 2000 do preteklega letnika, ki jih v obliki barvnih dokumentov pdf lahko prosto prenašate na svoj računalnik. Revije tekočega letnika v elektronski obliki niso na voljo.

Spletna stran je obogatena tudi z rubriko »Za slepe in slabovidne«, v kateri so objavljena vsa besedila člankov zadnje izdane številke. Slabovidni uporabniki spletnega brskalnika Mozilla Firefox besedila lahko znatno povečujejo na spletu, tekste pa je mogoče tudi prekopirati v tekstovne datoteke (Word, OpenOffice.org Writer), ki so primerne za branje z Braillovo vrstico na prirejenih tipkovnicah za slepe. Želim si, da bi rubrika postala karse-da priljubljena med tistimi, ki so prikrajšani za vid, in da bi jo tehnično še izpopolnili, zato prosimo vse, ki imate stik z njimi ali njihovimi skrbniki, pedagogi in spremljevalci, da jim posredujete povezavo do spletne strani. **UK**

Moj Mobil. Moj svet.

mobi

